RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 121(XV) Dátum: 8.6.1972.

OBSAH

Ján KOMEŠ (Pravda)	Denne chýba 80.000 ľudí	str.	2
I. SUCHOVÁ (Pravda)	Trest a varovanie	str.	3
Miloš MARKO (Pravda)	Osvejenie si Poučenia v ideologickej oblasti	str.	4
Miloš MARKO (Pravda)	Poznámky k nostrifikácii Poučenia v kultúre	str.	7
Št. ZÚBER (Nedeľná Pravda)	Keď nie sme dôslední	str.	10
Š. DUBOVSKÝ (Nedeľná Pravda)	Keď sa riziko znižuje	str.	11
red.čl. (Pravda)	Perspektívy socialistickej literatúry	str.	12
Ľudovít PEZLÁR (Pravda)	Umelecké majstrovstvo - odraz pokroku spoločnosti	str.	14
V. ZABLOUDIL (Pravda)	Objavovanie hrdinu	str.	18
GEJZA VILČEK (Pravda)	Kde vziať?	str.	19
)zp) (Smena)	Czechowicz splnil úlohu	str.	19
Mikuláš ŠIMKO (Nové slovo)	Zatva rozumu	str.	20

Dobrá vôľa nestačí

Nedávny Slovenský zjazd ROH má v prijatej záverečnej rezolúcii aj takúto konštatovanie: „Dobré výsledky väčšiny statočných pracovníkov sa znehodnocujú povrchnou a nekvalitnou prácou jednotlivcov. Budeme preto pranierovať tých, čo pracujú nezodpovedne, i tých, ktorí sa prižívujú na výsledkoch práce iných, na výsledkoch celej spoločnosti." Jednou z takýchto foriem prižívovania sa je neodôvodnená absencia. Z princípov socialistického priadenia vyplýva, že každý, kto je skutočne chorý, má mať čo najlepšiu bezplatnú lekársku starostlivosť, materiálne zabezpečenie v chorobe, potrebné lieky a keď treba, i nemocničné ošetrenie. Za minulý rok však absencia pre chorobu a úraz predstavovala na Slovensku 29 303 824 kalendárnych dní, keď priemerný denný stav práceneschopných, teda ľudí, chýbajúcich na pracoviskách bol 81 854. Koľkí z nich boli zdraví „nemocní"? Koľkí zneužívali únik do práceneschopnosti, aby mohli robiť „fušky", pracovať na výstavbe domov, chát, alebo jednoducho si urobili touto formou „nadplánovanú" dovolenku?

Nie bez zaujímavosti je skutočnosť, že napriek viac-menej zhodným podmienkam zdravotnej starostlivosti, možnostiam liečiť a vyliečiť sa sú značné rozdiely v rozsahu absencie v porovnaní jednotlivých krajov a v ich rámci aj okresov. Výrazne najvyššia bola vlani absencia v Stredoslovenskom kraji, kde sa z titulu choroby a úrazov vynechalo 9 458 858 pracovných dní. Keby sme predpokladali, že priemerná strata na hodnote produktivity predstavuje na deň a pracovníka 200 Kčs, že na nemocenských dávkach sa v priemere denne na absentujúceho vyplatí 70 Kčs, predstavujú straty z absencie za rok len v Stredoslovenskom kraji vyše pol druhej miliardy. Pravdaže, to nie je bilancia úplná, lebo by sme k nej ešte museli pripočítať náklady na lieky, na nemocničné ošetrenie atď. V takýchto súvislostiach sa treba na celý tento problém pozerať.

Za posledné obdobie podarilo sa postupne celým radom opatrení percento práceneschopnosti znížiť, no ešte stále je u nás vysoko nad svetovým priemerom vyspelých krajín, kde sa pohybuje od 2,2 do 2,5 percenta, oproti 4,3 percenta, dosiahnutým na Slovensku za prvý štvrťrok 1972. To je však len prvý, čiastkový úspech. Dôslednejšie treba kontrolovať plnenie prijatých opatrení najmä na zlepšenie organizácie práce v zdravotníctve, hlavne v súvislosti so stále ešte vysokým priemerným časom práceneschopnosti — skoro 13 dní na jeden prípad. Treba najmä časovo účelnejšie zadeľovať sled vyšetrení pacientov, aby sa skrátil neodôvodnený čas ich práceneschopnosti, nastúpať čas opakovaním bežných vyšetrení pri hospitalizácii; po skončení liečenia a hospitalizácie ukončiť aj práceneschopnosť, ak je pacient vyliečený. Ak zostáva naďalej práceneschopný, poskytnúť ošetrujúcemu lekárovi diagnózu o pravdepodobnosti návratu na pôvodné alebo náhradné pracovisko. Pri ponechávaní v práceneschopnosti treba rozlišovať, či ide o úradníka alebo ťažko manuálne pracujúceho, nepripustiť prax, aby sa pracovníci, neuznaní za práceneschopných u závodných lekárov, uchyľovali na dosiahnutie tohto svojho cieľa u obvodných alebo iných lekárov, a najmä treba žiadať od posudkových lekárov nebenevolentný, zodpovedný dozor nad práceneschopnými pacientmi.

Pravdaže, dĺžka práceneschopnosti pre chorobu a úraz nie je len vecou zdravotníkov. Priamo ju ovplyvňuje poriadok či neporiadok na pracovisku, starostlivosť o bezpečnosť práce, o používanie ochranných pomôcok pri nej: „Vyžadovanie poriadku a normálneho pracovného režimu — povedal na Slovenskom zjazde ROH prvý tajomník ÚV KSS súdruh Jozef Lenárt — nie je sekírovanie človeka, ale je to v jeho najvlastnejšom záujme, aby sa na pracovisku dobre cítil, aby dosahoval dobré výsledky, aby mal radosť z práce." Nemožno súhlasiť tiež s benevolenciou zo strany vedení pracovísk, ktorá sa nezriedka uplatňuje po zistení, že pracovník, uznaný za práceneschopného, vôbec nie je doma, napĺňa pokyny lekára, alebo si v čase práceneschopnosti prizarába inde.

Mnohí si možno neuvedomujú, že zneužívanie nemocenského poistenia i svojvoľné vynechávanie smien v závažnejšom rozsahu je trestný čin a keď nedosahuje takúto intenzitu, možno ho stíhať ako priečin. Zákon o priečinoch totiž predpokladá súdne potrestanie prípadov ohrozenia plynulej prevádzky alebo hospodárskej činnosti socialistickej organizácie, spôsobenie škody sústavným vynechávaním pracovných smien bez závažného dôvodu, alebo prípadov predstierania pracovnej neschopnosti. Za takúto neodôvodnenú absenciu, vyskytujúcu sa najmä v stavebníctve, priemysle a poľnohospodárstve za minulý rok na Slovensku uložili 107 nepodmienečných trestov, 555 podmienečných, 154 nápravných opatrení a 39 peňažných trestov.

Boj za zníženie neodôvodnenej absencie teda naďalej zostáva dôležitou úlohou zdravotníkov, odborových organizácií, vedení pracovísk a v krajnom prípade i represívnych orgánov.

JÁN KOMEŠ

PRAVDA, 26. mája 1972, str. 2. 3(121)XV

MENOSLOV 86 VOJNOVÝCH ZLOČINCOV JUSTÍCII NSR

Trest a varovanie

Heydrichiáda si vyžiadala 1800 priamych obetí ◎ Výnimočné súdnictvo v nacistickom poňatí ◎ Aj tarchavú ženu zastrelili ◎ Vyšetrujú aj zločiny spáchané na Slovensku

Lidice (Od našej redaktorky) — Vyše štvrťstoročia uplynulo od skončenia druhej svetovej vojny a spravodlivý trest predsa ešte neopustil všetkých, ktorí páchali zločiny proti ľudskosti, ktorí vypálili Lidice a Ležáky, povraždili stovky nevinných mužov, žien i detí.

V období výnimočného stavu na území bývalého protektorátu Čechy a Morava, vyhláseného po atentáte na Heydricha od 27 mája do 3. júla 1942 prišlo o život približne 1800 občanov bez riadneho súdneho procesu, bez možnosti obhajoby a bez rozsudku. A k tomu treba prirátať ešte množstvo samovrážd zo strachu pred terorom, osobitné trestné komandá našich ľudí v koncentračných táboroch a smrť v plynových komorách. Právo aj z histórie pozná výnimočné súdnictvo, zodpovedajúce aspoň v základných normách justícii tej-ktorej krajiny. V nacistickom poňatí však výnimočné súdnictvo vyhlásené za výnimočného stavu znamenalo neobmedzený teror. Nedodržiavali sa ani zákony platné v tom čase v Nemecku. Z tohto hľadiska preto nemožno exekúcie od mája do júla 1942 klasifikovať inak ako zločiny proti ľudskosti. Tak sa nimi aj zaoberala československá vládna komisia pre stíhanie vojnových zločincov a Generálna prokuratúra ČSSR, ktorá skončila sedemročnú vyšetrovateľskú prácu proti 86 bývalým príslušníkom Gestapo, Sicherheitsdienstu a KRIPA. Predtým, než odovzdajú výsledky justičným orgánom Nemeckej spolkovej republiky, lebo je oprávnené podozrenie, že väčšina zo zločincov žije na jej území, oboznámili včera predstavitelia oboch týchto orgánov domácich a zahraničných novinárov so závermi vyšetrovania. Ako zdôraznili, bol to najväčší komplexný prípad, aký čs. vládna komisia doteraz riešila. Bolo treba vypočuť stovky svedkov, preštudovať uchovaný materiál, dávať prípady do vzájomných súvislostí. Práca komisie sa tým, bohužiaľ, nekončí, teraz sa vyšetrujú ďalšie zločiny páchané na území Slovenska po čiastočnom potlačení Slovenského národného povstania.

Včerajšia tlačová konferencia sa konala na mieste viac než symbolickom — Nových Lidiciach, ktoré patrili vo výnimočnom stave spolu s Ležákmi k najväčším zločinom. V noci na 10. júna 1942 tu nacisti vyhnali z domovov všetkých obyvateľov, mužov hneď postrieľali, ženy a deti odviezli do koncentrákov, obec vypálili. Rovnaký osud postihol 24. júna malú obec Ležáky. Bol o to strašnejší, že gestapáci postrieľali hneď aj ženy a deti. Besnenie za výnimočného stavu išlo tak ďaleko, že trestu neušli ani tarchavé ženy, len preto, že boli v hoci vzdialenom, ale predsa len príbuzenskom pomere k parašutistom, ktorí príslušníkom komand mimoriadne ležali v žalúdku za atentát na Heydricha. Z 86 zločincov, menoslov ktorých zhromaždila čs. vládna komisia, najväčšiu zodpovednosť nesie nesporne K. H. Bühme ako veliteľ Sicherheitsdienstu pre územie Čiech. Osobne viedol teroristickú akciu proti Lidiciam a je vlastne zodpovedný za všetkých popravených občanov na území Čiech. Ďalší, vedúci hlavnej úradovne gestapa v Prahe H. U. Geschke je vinný z toho, že svojím podpisom odsúhlasoval všetky popravy bez toho, že by bol vynesený rozsudok. Ostatné mená zločineckého zoznamu patria šéfom riadiacich oddelení gestapa, príslušníkom popravných čiat a všetkým, čo zlikvidovali najlepších synov a dcéry českého národa.

Práca komisie na vyšetrovaní jedného, hoci krátkeho, predsa však výslednicou hrozného obdobia sa skončila. Československo, odovzdajúc získané materiály na ďalšie pokračovanie, žiada spravodlivý trest, takisto však varuje pred podobným násilím a terorom, ktorý nemá s ľudskosťou nič spoločné.

I. ŠUCHOVÁ

PRAVDA, 29. mája 1972, str. 3. 4(121)XV

OSOBNÉ SKÚSENOSTI A ÚLOHY

Ak sa v poslednom období znova nastoľuje aktuálna platnosť Poučenia vo vede, v umení, v masovokomunikačnej oblasti a na iných úsekoch, nevyplýva to iba z uznesenia XIV. zjazdu KSČ o Poučení ako o trvalej záväznej smernici pre prácu celej strany. Vyplýva to aj z toho, že bez hĺbkového rozboru každého úseku nie je možné vypracovať efektívny program, vykročiť vpred, zabezpečiť trvalú konsolidáciu.

MILOŠ MARKO

Z tohto uvedomenia si vyplynulo, že mnohé správy na výročných stranických schôdzach spoločenskovedných úsekov a masových komunikačných prostriedkov sa znova vrátili k analýzam koncepcií a praxe rokov 1958 - 1968. Poučenie a všetky uznesenia XIV. zjazdu KSČ sa stali východiskom na komplexné prehodnotenie celých úsekov, ako to urobili v odboroch v príprave na zjazd. Veď niektoré doterajšie analýzy boli do určitej miery povrchné, pragmatické, účelovo zamerané na kádrové previerky, na rozbor práce ľudí a menej už na rozbor idei a ich pôsobenia. Správne postupujú tam, kde sa zaoberali rozborom nesprávnych idei, koreňmi a príčinami, ale aj syntetickými v ý c h o d i s k a m i, konfrontáciou názorov. O toto má ísť vo všetkých inštitúciách.

Doterajšie uplatnenie Poučenia možno hodnotiť ako úspešné splnenie prvej etapy. Druhá etapa - hĺbšia, fundovanejšia analýza a stvárnenie záverov - stojí pred nami.

Od konsolidácie k ofenzívnosti

Pri hodnotení blahodarného vplyvu Poučenia z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ môžeme konštatovať nielen prekonanie politickej krízy a rozvoj ekonomiky, ale aj prehĺbenie ideovej jednoty v strane a v spoločnosti, celý rad nových diel v oblasti vedy, techniky, kultúry, ale aj aktivitu na rozhodujúcich úsekoch výroby a spoločenskej aktivity. V oblasti upevňovania bratských vzťahov so ZSSR môžeme zaznamenať ich nový stupeň, ako sa prejavuje v rozvoji vedeckotechnickej spolupráce, v oblasti výmeny kultúrnych hodnôt a inde.

Príkladom tvorivého postupu a návodom pre tvorivý prístup je uznesenie ÚV KSČ o zvýšení účinnosti ekonomickej propagandy a agitácie z 10. 3. 1972. V tomto uznesení sa orientuje strana na prechod od kvantitatívnej stránky ku kvalitatívnej, na hlavný článok politickej práce, ktorým sú závody, na pozitívny prístup i polemické presvedčivé porátanie so s nesprávnymi názormi, na zviazanie ekonomických úloh so socialistickou výchovou, na jednotu politickej, ideologickej a ekonomickej stránky, na potrebnú mieru kritičnosti a rozvoja iniciatívy, hmotných i morálnych stimulov. Uznesenie nielenže necháva priestor na riešenie špecifických problémov a úloh, ale priamo ukladá ho rozpracovávať na miestne podmienky.

Nemožno však nevidieť, že sú tu ešte oblasti, v ktorých nepristúpili k hlbšej analýze doterajších chýb a ani nemohli zaznamenať podstatnejší obrat. V článku Pravdy Poučenia má trvalú platnosť (21. 1. 1971) sa spomínala najmä oblasť filmu a literatúry, avšak šlo o zásadné princípy, ktoré platia aj pre niektoré iné oblasti. Pre všetky tie, v ktorých sa vyskytujú idey protirečiace kritériám socialistického svetonázoru. Sú tu ešte oblasti spoločenskovedná i žurnalistická, v ktorých síce nemožno hovoriť o chybách, ale nemožno hovoriť ani o hlbšom rozpracovaní Poučenia či záverov XIV. zjazdu KSČ. Sú ešte úseky, kde sa nespamätali z krízy alebo si šúchajú ruky nad konsolidáciou, hoci iné odvetvia nastúpili náročný, aktívny, ofenzívny nástup plnenia náročných úloh socialistickej spoločnosti. Do ofenzívnosti patrí nielen odhaľovanie falošnosti a lží „obrodárov" roku 1968 a ich dnešného pôsobenia v západných antikomunistických centrách, ale aj boj proti dnešnému malomeštiactvu, podporovanému pozostatkami najmä staršej tvorby, ktorá ostáva v knižniciach či v hracích automatoch alebo v „kultúrnych" programoch. Do ofenzívnosti patrí konfrontovanie fráz imperialistických štátnikov o slobode s ich praxou v Indočíne a Severnom Írsku, ale aj presvedčivé nastoľovanie súčasných ekonomických úloh, ktorých plnenie posunie ďalej vpred našu spoločnosť.

Komplexné pôsobenie všetkých úsekov

Úloha „dovŕšiť ideovú porážku pravicovo-oportunistických, antisocialistických síl" neznamená iba pomenovať nositeľov, ale odhaliť triedne, sociálne, gnozeologické korene pravicového oportunizmu, nedopustiť ani jeho menšie prejavy, a najmä p o z i t í v n e rozvíjať princípy socializmu.

Toto je o to dôležitejšie, že od teoretickej práce spoločenskovedných úsekov sa odvíja a má odvíjať práca publicistická, pedagogická a ideologickovýchovná. Práve v rokoch 1968 - 1969 sa vypomstilo zanedbávanie ideologickovýchovnej práce, chyby vo výchove ľudí, osobitne mladej generácie.

Práve spoločenskovedné pracoviská majú podnietiť intenzívne komplexné pôsobenie všetkých inštitúcií, ktorá musia znova nastoliť správny vzťah celospoločenských a individuálnych záujmov, majú pomôcť znova konštituovať rozrušený hodnotový systém socializmu, ktorý sa odrazil v nezodpovednosti, úpadku morálky, bezohľadnosti (a to spätne pôsobí na stratu politickej orientácie a šírenie zmätku v hlavách ľudí). Spomeňme si, ako vehementne a nákazlivo sa šírila deviza byť treťou silou medzi „Západom a Východom". Spomeňme si na publicistov, ktorí prognózami nazývali javy znamenajúce v konečnom dôsledku návrat do čias biedy, sociálnej neistoty a hrozby vojen. Pod titulom rozličných „požiadaviek doby", „moderných prístupov" a „tvorivého myslenia" šlo o deštrukciu pojmov, postupnú eróziu základných princípov socializmu, ale aj materiálnych hodnôt.

Poučenie konštatuje, že krízové javy v ideologickej oblasti vyústili po januári 1968 do prekrúcania, popierania, neskôr i do prikrého odmietania základných princípov marxisticko-leninského svetonázoru vo filozofii, v histórii, ekonómii a v masovokomunikačnej oblasti. V nich šlo o zanedbávanie teoretickej a ideologicko-výchovnej práce, ústiacej do stavu, že tieto úseky nielen nezabránili kríze a kontrarevolučnej situácii, ale boli aktívnymi nositeľmi revizionistických antisocialistických koncepcií.

Poučenie je d l h o d o b o u úlohou, ktorú treba realizovať bez senzácií a vzrušenia, ale zato naliehavo, principiálne - prejsť od deklarovania dôležitosti k hĺbkovým rozborom a konkrétnym záverom.

O hojdačke a histórii

Zo spoločenských vied chcem uviesť aspoň niekoľko poznámok k histórii. Nielen publicistiku, ale takmer celú historiografiu v rokoch 1968 – 1969 zaplavila do spoločenského vedomia nemalá deštrukcia, negácia pokrokových skutočností, nihilizmu voči socialistickému vývoju, znevažovania revolučnej histórie, nafukovania negatívnych čŕt rokov päťdesiatych. Na druhej strane glorifikovalo buržoáznu republiku i vodcov československej buržoázie a antikomunizmu, oprášila vyvrátené mýty, vnútile skresľujúci pohľad na revolučné tradície strany. Ešte aj po roku 1968 dozneievalo na niektorých miestach podceňovanie výročia 1948, nedocenievanie diela K. Gottwalda a i. A niektoré nánosy ešte ostali vo vedomí ľudí, lebo nemožno neviedieť vyrovnávanie a pružnosť antisocialistických síl v rokoch 1968 – 1969. Veď na Slovensku nacionalistické hesiá rýchlo zamenili na heslo „Najprv demokratizácia, potom federalizácia!" Oprášili a pričesali mýtus Štefánika, ktorým vraj mávali ľudáci proti Čechom, ktorý si dával pri vzniku slovenského štátu na kebát liberári proti gardistom. Tým istým Štefánikom podnecovali antisocialistické sily roku 1968 antisovietizmus, rozvíjajúc kompane publicistov, pomenúvanie ulíc a pút na Bradlo, kombinované s paľbou vojenských lietadiel ešte roku 1969.

Takto naša historiografia a publicistika nestojí iba pred úlohou objektívneho spracovania dejín, ale aj pred úlohou – dokumentmi a argumentmi *vyvrátiť* falzifikácie. Ak budeme *poznať metódy* kontrarevolúcie, pochopíme historické poslanie pomoci socialistických krajín v auguste 1968, môžeme sa lepšie orientovať i v prítomnosti a vytyčovať cestu do budúcnosti. Dodnes však na niektorých pracoviskách ostáva výskum alebo pedagogický výklad v epoche mladšej doby kamennej. Preto treba napríklad futovať, že komplexná Dejiny Slovenska nevyužili Poučenie z neujdi sa úlohy nielen postaviť správne tézy, ale aj vyvrátiť falošné interpretácie jednotlivých období našich dejín.

Hlboké fundované rozbory sú potrebné aj preto, že minulé obdobie bolo osobitne zložité. Veď napr. prax Novotného sťažovalo boj proti objektívnym chybám, podnecovala nacionalizmus, bezkoncepčnosť, extenzitu a kontrastné improvizácie. Na druhej strane revizionisti v rozličných odvetviach, podporovaní antisocializmom dnes o antikomunizmom spoza hranice, nastúpili cestu cieľavedomej deštrukcie. Už V. I. Lenin upozornil na to, že „dialektika dejín je taká, že teoretické víťazstvo núti jeho nepriateľov, aby sa preobliekali za marxistov". Preto reformisti nazývali revíziu „obrodou", každú ideológiu začali interpretovať v zmysle falošného vedomia a s falošným vedomím stotožňovali aj ideológiu socialistickú. Zlepšovali Marxa mladým Marxom a mladého Marxa Heideggerom, Lenina Garaudym a Fischerom, podľa nich socializmus bol „inštitucionalizovaný", preto musel byť „autentizovaný". Tak napr. v oblasti vedeckého komunizmu a štátovedy sa rozvíjali nielen naivné skreslené predstavy o demokracii, slobode, suverenite, opozícii, pluralite, neutralite, ale na druhej strane sa bagatelizovali vplyvy malomeštiactva a príprava kontrarevolúcie. Tak ako „nadstraníckosť" je vlastne stranícko-sťou reakčných skupín, ktorých stará ideológia ostala zakorenená vo vedomí a v inštitúciách, tak „orientácia Československa mimo rámca blokov" bola tendenciou imperialistov vytrhnúť ČSSR zo zväzku socialistických krajín. Prevrat, ktorá využívala roku 1968 nacionalizmus i teror, sa podarilo vniesť do vedomia niektorých ľudí predstavu, že rakety s nukleárnymi hlavicami sa vyhnú nášmu územiu. Rovnako sa jej podarilo medzi niektorými vrstvami rozšíriť ilúziu, že v období, keď integračné tendencie prevládajú aj v krajinách s bohatými surovinovými zdrojmi, u nás treba ekonomiku izolovať.

Súčasťou angažovanej práce spoločenskovedných pracovísk by malo byť aj ich aktivita publicistická, osvetľujúca princípy socialistickej demokracie. Veď v období rozvoja aktivity v JRD a v ROH, v dnešnom období rastúcej právomoci národných výborov možno názorne ukázať, že účasť na správe a riadení je kvantitatívne i kvalitatívne vyššia ako v štátoch buržoáznodemokratických. Dať slobodu nie podľa Nixonovho *vyhlásenia* o vietnamizácii, ale podľa *praxe* zločinov proti ľudskosti v Indočíne; nie podľa tocilat čŕt šperkov Elizabety, ale podľa krvavých bratolôt v Izraeli.

O Profesionalizmus versus politika

Žiaľ, ešte sa stretávame aj s javmi, ktoré dodnes idú — pravda nie otvorene — proti Poučeniu. Dávajú mu *punc dočasnosti*, pod titulom oponentúry rozvíjajú „miernu opozíciu", aby mali „čisté svedomie" aj pred neprevarenými priateľmi, vyzdvihujú proti triednosti a politickosti požiadavku odbornosti, profesionality. Ani proti týmto úsiliam nie je ľahké bojovať, veď v súčasnosti vystupuje odbornosť, profesionalizmus do popredia aj na jednotlivých úsekoch ideologickej práce. Avšak sú ľudia, ktorí by chceli, aby toto úsilie po odbornosti vyústilo na neprospech ľudí socializmu oddaných o profesionálne neskúsených a aby to vyznelo na prospech politicky nepevných a profesionálne rutinárskych dokonalých. Východiskom z tejto situácie nie je návrat k nepolitickému profesionalizmu, ale vyzdvihovanie profesionalizmu, ktorý stojí na pozíciách socialistických, v náročnom zvyšovaní najmä profesionality pracovníkov triedne *spätých* so socialistickou spoločnosťou.

V tomto smere je tu draho zaplatená skúsenosť v oblasti žurnalistiky, kde sa voľakedy vyzdvihovali „profesionálne" zdatní, bez politického zocelenia. Z toho vyplynulo potom popletené konštatovanie: „je síce politicky slabý, ale iináč výborný žurnalista!" Práve táto nesprávna koncepcia doviedla žurnalistiku do krízy. Správna cesta je opačná: vyzdvihnutie tých triedne uvedomelých ľudí, ktorí sú schopní osvojiť si profesionálne majstrovstvo, resp. plne uplatňovať špecifiká svojho odboru; t. j. v umení pôsobiť umelecko-esteticky, v spoločenských vedách osvojiť si najnovšie poznatky a metódy vedy, v žurnalistike pôsobiť nielen politicky správne, ale účinne, pôsobivo, presvedčivo.

V rámci čs. „obrodného" socializmu vznikli aj „nové poslania" niektorých skupín „elity", ktoré si osvojovali inšpektorovanie nad stranou — niektorí spisovatelia pod titulom „svedomia národa", niektorí vedci pod titulom „pochybovania o všetkom", novinári pod heslom bezbrehého kriticizmu a hľadania nového. Tiko žurnalisti kritiku chápali ako holý negativizmus socialistických čŕt, odhaľovali „špinavé kúty" zanedbané po storočia a za dvadsaťročie nie celkom odstránené a zároveň prinášali „objektívny" obdiv voči anglickým zeleným trávnikom a konzumnému spôsobu života, ktorý vyvinulo britské impérium za storočia na kostrách domorodcov — cez galeje černochov a utrpenie obyvateľov Afriky, Ázie a Ameriky. Úsilie po novosti zas viedlo k bulvárnym senzáciám, komercionalizácia k tematike sexu, spoločenských škandálov, zaznamenávaniu kriminálnych historiek s technologickými návodmi.

Ak vedome po hĺbkovom analyzovaní chýb a po rozvíjaní pozitívnych východísk, je to aj

preto, lebo pasivitu, prešľapovanie vzbudzujú pochybnosti o brániach s nejšie riešiť problémy. Nemožno zabúdať na to, že revizionizmus, antikomunizmus parazitujú aj na chybách, na nesprávne riešených a na neriešených otázkach rozvoja spoločnosti, na nedostatočnej tvorivosti a nedostatočnom zovšeobecňovaní novej praxe. Ak sa často mnohí vyhýbajú vzniknutým spoločenským problémom, vyplýva to z nedostatku marxistického myslenia, zo svetonázorovej nepevnosti a metodologickej neujasnenosti.

Áno, aj v oblastiach vedeckého bádania treba uplatňovať aj metódu hľadajúcej skepsy, nie však pustej negácie, deštrukcie, ale aj konsolidácie, syntézy. Na metóde pustej negácie možno si osvetliť škodlivosť nedialektického prístupu, ukázať, že pri jej absolutizovaní mal antisocialistické sily nemohli nadlho obstáť. K. Marx zdôrazňoval, že „v nijakej oblasti nemôže prebehnúť vrúcny vývoj a nepoprieť pritom svoj predchádzajúci spôsob existencie". Avšak marxistický pojem dialektickej negácie nespočíva iba v nejakom, mafistickom popieraní, ale chápe negáciu ako moment vývoja, v ktorom nový, vyšší stupeň javu je do určitej miery späťý so starým, nové neničí staré celkom, ale ho „vyzdvihne", neguje a súčasne zachováva, postupuje zdravé jadro do kvalitatívne novej formy, pretvára ho na vyšší stupeň. Z týchto koncepcií vyplývajú zásady pozitívnych východísk pri kritike.

Z týchto zásad vyplýva aj to, že nestačí preskočiť nevyhnutnú sebakritiku za obdobie 1968, nestačí sa iba „vyzliecť a preobliecť", ale aj odhodiť starý šat a svojím novým dielom a angažovaným postojom získať morálne právo vziať nový.

Kritický prístup i pozitívne východiská

Všetky tieto zásady a osobitne v žurnalistike, ktorá sa aj naďalej bude zameriavať na to, aby najmä pozitívnym rozvíjaním uznesení XIV. zjazdu, všestranným rozvíjaním ideologickovýchovnej práce pomáhala odstrániť pozostatky deformácií, čo spôsobili pravicovo-oportunistické antisocialistické sily a ich základňa, maloměšťactvo.

Žurnalistika zvýši ofenzívnosť, kritičnosť, polemickosť voči všetkým minulým nesprávnym javom, ale aj recidívam revizionistických prejavov. To napokon neznamená, že na úseku vedy a umenia principiálnosť zamení nekompetentnosťou a nerozvážnym radikalizmom. Aj v oblasti vedy je tu popri principiálnosti nevyhnutná istota a utváranie možností pre potrebnú oponentúru a či zdravú skepsu.

Takýto prístup je možný iba za podmienok, že tu bude dodržaná zásadovosť a že tu budú analýzami a sebakritikou uzavreté všetky prípady, ktoré vyvolávajú ešte pochybnosť. Toto všetko vyžaduje prekonať aj mýtus mesiášskeho postavenia vedy, elitárskeho nadstranického prístupu žurnalistiky, devízu pseudospisovateľov byť svedomím národa. To vyžaduje potrebu zvýrazniť poznávaciu a aktivizačnú funkciu žurnalistiky, chápať v dialektickej spätosti a špecifikácii estetický a ideologický moment v umení, neopúšťať triedny postoj na spoločenskovedných úsekoch.

Vieme, že kontrarevolúcia roku 1968 vyrástla z maloměšťactva, opierala sa o maloměšťactvo, bola teoreticky extraktom maloměšťactva a jej smerovala k inštitucionálnemu reštaurovaniu záujmov maloměšťackého života v našej spoločnosti. Maloměšťacká reakcia, ktorá vypukla v „pražskej jari 1968", nabáda zaoberať sa koreňmi maloměšťactva, ktoré u nás mali svoje zdroje sociálne, ideové a inštitucionálne, a to nielen v prvej republike a v druhej svetovej vojne, ale aj neskôr.

Ak tu naďalej platí úloha „nestrácať bdelosť", osvojiť si ho; je to preto, aby sme sa mohli vyvarovať nesprávnosti a účinne prekonávať pozostatky minulosti. Veď do augusta 1968 i po ňom boli naše masové komunikačné prostriedky — ale aj oblasť kultúry — nielen zaplňané nihilizmom, naturalizmom, znehodnocovaním spoločensky záväzných noriem, hlásaním absurdity ľudskej existencie, popieraním elementárnych pravidiel humánneho spolužitia, negovaním vzťahov voči socialistickej skutočnosti, vzburou proti spoločensky platným normám, ale sa tu aj teoreticky zdôvodňovala koncepcia odcudzenia človeka, ospravedlňujúce individualizmus a nechuť podriadiť sa spoločenským záujmom atď. V žurnalistike sme boli svedkami, že sa spochybňoval Fučík a vyzdvihoval Poroutka, že manifesto Johna Reeda sa forsíroval Ysaak Deutscher, že sa „aktualizovali" na naše pomery Marxove polemiky proti buržoázným pomerom.

Sila uznesení XIV. zjazdu KSČ spočíva v tom, že vychádza zo správnej analýzy vývoja doma a vo svete a vytyčuje aktuálne potreby nášho obdobia. V uznesení XIV. zjazdu sa hovorí o potrebe dovŕšiť poriadku prevýchovu v ideologickej oblasti, o nevyhnutnosti pozitívneho rozvoja ideologickej práce. V oblasti spoločenských vied i v celej ideologickej sfére nám prichodí orientovať sa na riešenie aktuálnych otázok socialistickej výstavby. Úlohy mimoriadnej dôležitosti vyplývajú z problémov súčasnosti a charakteru epochy, v ktorej sa veda stáva bezprostrednou výrobnou silou. Nejde iba o orientáciu na výskum aktuálnych problémov vedeckotechnickej revolúcie, systému riadenia, vedeckej prognostiky, ekonomickej integrácie, ale na úsilie o formovanie profilu socialistického človeka politicky uvedomelého, morálne pevného, o jeho sústavný odborný a všestranne kultúrny rast a permanentné dovzdelávanie sa.

Aj tieto úlohy vyžadujú dôsledne bojovať proti všetkým revizionistickým a antisocialistickým teóriám a praxi. V poslednom období práve v oblasti publicistiky, filozofie, psychológie, ale aj histórie vyšiel celý rad diel, ktoré možno nazývať angažovanými i profesionálne majstrovskými. Dnes už možno vytýčiť aj nové kritériá, aby nielen našlo o publicistické a či vedecké prejavy nesprávne, ale aby tieto ideologické úseky viedli **aktívne zu-sťahnuť proti** buržoáznym náhľadom, koncepciám, dielam, aby mohli presvedčivo rozvíjať úlohy, kritický rozbor minulosti spájať s pozitívnym riešením aktuálnych problémov.

PRAVDA, 29. mája 1972, str. 3.

V rokoch 1968 - 1969 sme sa presvedčili, že v období, v ktorom sú hlboko v mysliach ľudí zakorenené idey socializmu, v ktorom sa rozvíja svetové socialistická sústava a rastie sila Sovietskeho zväzu - záštity socializmu a mieru, antikomunizmus podporuje všetky reformistické a defermistické smery a hľadá štrbiny, cez ktoré by boli schopné pôsobiť jeho diverzné nástroje.

Nie náhodou sa tu natíča parolela slávneho koňa, toho známeho drevenného koňa s bojovníkmi v jeho útrobách, vpašovaného do Tróje, aby ju zvnútra rozbil. Chytráci rozličných opôch častokrát v histórii chceli využiť metódu trójskeho koňa. Bolo to tak aj v roku 1968, keď sa do strany vetrili ľudia nepriateľskí socializmu, ktorí si chceli ponechať názov strany a názov socializmu a chceli zvnútra premeniť charakter strany. Dnes je už tento slávny kôň „za bránami Tróje", ale v mysliach niektorých ľudí ostali po ňom pozostatky či stopy.

Parolela Tróje s našimi pomermi 1968 - 1969 je nepriama, no nemožno na ňu zabúdať.

Nevzpokojujeme sa s pozitívnou bilanciou

Konsolidácia v strane a spoločnosti, prekonanie krízy a rozvoj ekonomiky, viditeľné úspechy v životnej úrovni - čo je výsledkom principiálneho postupu vedenia strany a iniciatívy stúpencov - toto všetko nemôže nevplývať na rozvoj myslenia ľudí a kultúrnej tvorby. XIV. zjazd KSČ bol novým silným impulzom pre aktivizáciu celej kultúrnej oblasti.

Keď nastoľujeme potrebu dôsledne „nostrifikovať" Poučenie, môžeme sa oprieť o celý rad progresívnych prvkov v našom súčasnom umení a v celej kultúrnej oblasti. Je tu nemalé pozitívne úsilie, ktoré rozvíja strana, Ministerstvo kultúry a rôzne kultúrne inštitúcie. Spomeňme iba dielo umeleckého a publicistického frontu k 50. výročiu založenia KSČ, vlastenecké a internacionalistické vyznanie popredných umelcov v období volieb, bilancia prekladovej literatúry socialistických krajín a rastúci podiel sovietskej literatúry v edičných plánoch, nemálo dokumentárnych televíznych inscenácií a festivalov angažovaných rozhlasových hier. Nemožno nevidieť, že v dôsledku zvýšených nárokov na dramaturgiu sa zvyšuje estetická a ideová náročnosť divadiel, že rastie aj záujem publika o sovietsku filmovú tvorbu. Prelistujme iba štátne vyznamenania a súťaže tvorivých zväzov za posledné 2 - 3 roky - je v nich popri umelcoch umelecky vyzretých po desaťročia aj viacero mladých umelcov posledného obdobia.

Aj v oblasti tvorivých zväzov a inštitúcií zodpovedných za rozvoj kultúry vidieť aktivizačný trend i kritický ruch. V posledných mesiacoch sme zaznamenali celý rad opatrení Ministerstva kultúry, zameraných na rozvoj tvorby, na podnietenie angažovanosti, na zvýšenie kritickej náročnosti, rozvoja kritiky umenia atď. Anketa Nového slova o problémoch kritiky umeleckej tvorby naznačuje, že sú tu náročné kritériá i zázemie ľudí. Možno iba uvítať, že v príprave zjazdov tvorivých zväzov sa v diskusiách okolo analýzy činnosti jednotlivých zväzov kryštalizujú názory a fixujú sa princípy socialistického realizmu a angažovanej estetický náročnej umeleckej tvorby. Osobitne potešiteľný je rozvoj tvorby mladých umelcov. „Miera poznania, ku ktorej sme v tejto oblasti dospeli - napísal v článku K zjazdom umeleckých zväzov minister kultúry M. Vášek - je ovenčená tým, že v procese jej osvojovania si nebolo nič darované - všetko bolo treba vybojovať: väčšinou proti názorovým protivníkom, ale niekedy aj proti vlastným mylným presvedčeniam, proti mýtom a falošným predstavám so stavu vecí, ktoré mnohí umeleckí pracovníci považovali za definitívne a nemeniteľné poznania pravdy. Konfrontácia tohto „poznania" s historickou pravdou, so spoločenským vývojom dokázala jeho obmedzenosť a fiktívnosť. Je dobré, že si z tohto faktu myslieci ľudia v kultúrnej obce vedeli vyvodiť dôsledky."

MILOŠ MARKO

V poslednom období, osobitne po XIV. zjazde KSČ, dostáva sa aj táto oblasť do novej stopy. Sú tu však ešte kultúrne úseky, biele miesta, a je tu nemálo javov, ktoré nabúdajú zvýšiť ideové a estetické nároky. Vo vedomí mnohých ľudí i tvorcov ešte pôsobia mnohé koncepcie a idey obdobia, v ktorom boli popierané socialistické hodnoty, pretrváva falošná solidarita a zhovievavosť voči dielam slabým a prejavom nesprávnym, v niektorých knižných kioskoch i v knižniciach ponúkajú niekde horor, krvičky, sentiment a brak. V tejto oblasti nestačí iba nastoliť nový kurz, keď dodnes nemáme hlboko ani presvedčivo prehodnotené falošné koncepcie kultúrnych časopisov, ktorých kritériá nedávno preniklí aj do čítaniek a učebníc.

Ostáva tu problém komplexného pôsobenia celého úseku - tvorivých zväzov i masových komunikačných prostriedkov, prenášania princípov na všetky stupne riadenia kultúry, zvyšovania politickej a profesionálnej úrovne ľudí v jednotlivých inštitúciách atď.

Medzi retardačné úsilia na úseku literatúry a umenia, ale aj estetiky patrí nekritická zhovievavosť voči formalistickým prístupom k umeniu, tolerancia tvorby formovo dokonalej, ale pokrokovo-ideovo nepriebojnej. Sú tu ešte aj zvyšky manierov, pestovaných duchovne spriaznenými skupinami kritikov glorifikovať dielo kamaráta pred jeho vydaním.

V oblasti hudby sa síce spomalil vpád anglo-amerických banálnych beatov, ale mnohé z nich chrapčia v krčmových automatoch a vo vystúpeniach skupín, nesúcich honosné anglické názvy, opakujúcich texty, propagujúce cudzí spôsob života, konzum, gin a spleenu, širiac nostalgiu a skepsu, ktorá u labilných nezrelých mladíkov vedie k pivničnému fetovaniu čikuli. V tejto oblasti ovela viac ako inde je potrebná súčinnosť masových komunikácií a tvorcov, komplexné pôsobenie kultúrnych inštitúcií, najmä tých zložiek v mestách a národných výboroch, ktoré nesú bezprostrednú zodpovednosť za estetickú a ideovú náročnosť kultúrnej realizácie.

Kurz strany na marxisticko-leninskú orientáciu kultúry je oslabovaný aj nepriamo: pasivitou, odtrhnutou tematicko-obsahovou orientáciou, únikom do histórie, k detektívkam či k všehumanistickým a všemorálnym témam.

V oblasti umeleckej, ktorá je sférou tvorivého hľadania, nemožno sa vyhnúť chybám, omylom ani neúspechom. Po skúsenostiach posledných rokov treba však chápať aj to, že sa neposudzuje dielo iba ako také, ale v spoločenskom kontexte, v jeho sociálnom dopade.

Nemenná minulosť

Niektoré javy možno nevyplývajú zo zlých zámerov tvorcov a boli by zanedbateľné, keby tu nebol po auguste 1968 vytýčený program prejsť na inotaje, vytrhávanie paralel klasikov, keby tu neboli známe prepracované a aj uplatňované koncepcie vyvolávania rezistentnej klímy, oživovania nacionalizmu, keby tu neboli zvyšky malomeštiackych nánosov vo vedomí ľudí, zameraných na rozpad socialistického vedomia. Veď spomeňme si, ako na otázku Kultúrneho života (č. 31/1968) „Ako ďalej?" odpovedá Pavol Števček: „...keď nám nedovolia písať, tak si v srdciach a pamäti prenesieme do budúcnosti pôvodný zmysel a význam slov... písať nám určite nedovolia, tak aspoň poznajme čítať." Títo rozsievači semien cudzej proveniencie sa sklamali vo svojich nádejach a dnes aj mnohí z autorov pochybných ideí spoznali nezmyselnosť a nesprávnosť svojich minulých postojov

Aktuálnosť Poučenia vyplýva z toho, že jednotlivé úseky neurobili dosť hlboké ani prenikavé opatrenia, aby sa odstránili falošné názory, tak démyselne formulované v období 1968 - 1969, keď sa glorifikovali

filmy „novej vlny", za novátorské sa označovali diela vnášajúce buržoáznu estetiku, za vedecké diela sa vydávali nezáväzné eseje. Už pred januárom sa nám vnucoval odkopírovaný model buržoázneho umenia, mechanicky sa prenášali sartrovské existencialistické koncepcie, Marcuseho „tretia cesta", kafkovská beznádej a i. Toto úsilie vyústilo po auguste 1968 do programu negácie, pochybovačnosti, neistoty, vyvolávajúce pasivitu a pesimizmus. Veď spomeňme si na celé strany niektorých týždenníkov a denníkov, na ktorých boli povytrhávané z kontextu citáty klasikov, zaradované bájky Krylova a nových „ezopov" s násilnými aktualizáciami, navodzovaná atmosféra jánošíkovského hrdinstva, morhovského odboja, aj na Slovensku propojené väzby pseudokultúrnych pražských „mozgových trustov", vyvolávané asociácie Mnichova a kombinované „poučenie z Machiavelliho" s výplodmi psychopatologického mozgu a či Christiana Morgensterna „Veľké lalula".

Pravdaže, nebolo by treba vyvolávať reminiscencie a robíme to neradi. Avšak keď sa roní slzy nad obsadnou spisovateľa, ktorého antisocialistická publicistická pamflaty dodnes znejú ľuďom v ušiach, potom nemožno veľkoryso vnášať heslo „odhodiť resentimenty a sektársku úzkoprsosť".

Divoké centrály inventarizujú špajdlíkov

Pri všetkej veľkodušnosti nemožno nikdy zabúdať na minulosť, veď je známe, že tu boli nielen vyhlásenia o postoje „slovom a perom" prisahajúce vernosť bieloemigrantskému boju. No je známe aj to, že mnohí tvorcovia – ktorí sa mýlili pod vplyvom teroru alebo inej manipulácie – sa nielen včas spamätali, ale priložili ruku k dielu konsolidácie.

Naša verejnosť uvítala statočnú sebakritiku v slovách i v činoch ľudí, ktorí v minulosti urobili chyby. Presvedčivo znelo vyznanie básnika – ktorý sa v jednej chvíli dal uniesť atmosférou, vyblčovanou nacionalizmom – keď potom jeho sebakritické slová sprevádzala angažovanosť politická a umelecká. Veď by bolo naozaj smiešne pridržať sa „starej viery", keď spoznáme jej obmedzenosť, ale aj škodlivosť.

V poslednom čase môžeme zaznamenať viaceré sebakritiky, ktoré vyplývajú z osobných „poučení" tvorcov, že pochopili nesprávnosť svojich publicistických postojov, svoju zodpovednosť a podiel na vyvolávaní klímy, ktorá napokon viedla do ťažkej krízy.

Nevyhnutnosť korigovať staré nesprávne postoje vyplýva zo vzťahu k minulosti, aj zo vzťahu k tendenciám zahraničných antisocialistických centrál. Lebo tu nejde iba o riešenie vzťahu k minulej tvorbe, najmä publicistickej, ale ide o to, že nepevná, liberalistická tvorba sa dostáva do kontextu koncepcií západných a emigrantských tendencií — a spoločenský kontext ani dopad takejto tvorby nemožno podceňovať.

Súčasné úsilie antikomunizmu smeruje k zafixovaniu mýtu „obrodeného" socializmu a k využitiu nových konštrukcií. Napr. Jiří Pelikán a Eduard Goldstücker sa usilujú „prištrikovať" k akciám demokratických síl v kapitalistických štátoch proti javom v Grécku, Španielsku a Portugalsku aj umelo nafúknuté akcie proti Československu. Chceli by sa zviesť s protestom proti agresii USA v Indočíne a organizujú v kruhoch sionistov protesty proti mierovej iniciatíve ZSSR a zahŕňajú do svojej bilancie, predkladanej účtárňom antikomunistických centrál, aj „rezistenciu" tvorcov typu Vaculíka a či Skutinu. Antonín Liehm sa zas v belehradskom časopise Student so zákonitosťou kozmopolitu znova utieka do kafkovského „odpútania sa od konkrétnych vecí okolo seba..." a roní slzy nad svetoblúdením „expolíka" Jona Kota, vyzdvihuje jeho absurdity, prenášanie antických paralel, pre-[illegible]eovskej nádeje či apokalyptickej hrôzy. Takýto [illegible]nelský arzenál československej emigrácie vyplynul z poznania osudov potomkov starších porevolučných emigrantských bielogvardejcov i nerušov, ideovo vyprázdnených „frustrovaných", zmietajúcich sa v beznádeji. Z toho vyplývajú málo originálne koncepcie o východiská A. Liehma, presadené zo Shakespearovho Leara či z monitoru preobliecť sa za mráčkary alebo skrz ústa blázna či šaša hrať absurdná divadlo a opakovať surrealistické pseudometafory a dadaistické riekanky.

Preto je tu u nás ostražitosť voči tým prejavom, ktoré sa ešte — hoci iba ojedinele — vyskytujú a ktoré nahrávajú skupinám uchovávajúcim semeno skepsy a nedôvery, voči tým tendenciám, ktoré by chceli zas najapná absurdity a či ezopovská narážky evokovať staré prúdy. Nejde tu len o to, že absurdná situácia umožňujú rozličný výklad, ale častokrát svojim dopadom do určitej atmosféry fixujú reakčné, prežité, škodlivé. A napokon — aj v budúcnosti tu budú memoáre z detstva i ezopovská reč. Toto je však opodstatnené u tvorcov, ktorí mali jasné progresívne postoje, nie však u tých, ktorí sa neporátali s nesprávnymi postojmi.

Hlavné kritérium — angažovaná tvorba

Posudzovanie postoja niektorých tvorcov je zložité najmä preto, lebo niektorí popri bežnej tvorbe sa osobitne antisocialisticky angažovali v publicistike. Aj keď je rozhodujúcou tvorba, nemožno oddeľovať myslenie, ideológiu tvorcov, ich publicistické pôsobenie a ich umelecké dielo. Názory a politické postoje u spisovateľa sú — rovnako ako jeho dielo — premenám poznania jeho vzťahu k spoločnosti, avšak vyslovené politické postoje a ideológia sú aj zdrojom vzniku literárneho diela a naopak. Preto je tu nežiaduci rozpor medzi názormi a umeleckým dielom.

Preto bez pevného postoja nemôže byť socialisticky angažovanej tvorby. Veď angažované dielo vyžaduje angažovaného spisovateľa. Preto nejde tu ani o požiadavku formálnej sebakritiky za chybné postoje, hoci aj toto vyjadrenie nového vzťahu je nevyhnutné. Pôjde o politicky presvedčivé, úprimné, nekonjunkturálne vyznanie, ale najmä o umelecký čin. Sú však ešte takí, čo doteraz nielenže nepodali sebakritiku, ale ani v tvorbe neukázali, že sa rozišli s minulými chybami. Niektorí aktívni nositelia nesprávnych názorov a tendencií mlčia, čakajúc zrejme na čas zabudnutia, aby sa nevyzliekli, ale aby starý šat iba prikryli novým.

Ak je tu neochota alebo neschopnosť niektorých umelcov revidovať svoje chybné postoje, ak niektorí nevedia, či nemôžu preskočiť svoj vlastný tieň, ak je tu ešte u niektorých tvorcov odmietavý alebo rezistentný postoj, je to na škodu ich tvorby, presvedčivosti ich prejavu.

Áno, treba „odhodiť podozrievavosť", avšak v masových komunikačných prostriedkoch je naozaj nevhodné, aby vystúpil človek, ktorý ešte nedávno hovoril tak, že dezorientoval ľudí a doteraz sa nedištancoval od nesprávnych názorov. Áno, márne by bolo „zakoľovať meč umelca", najmä keď niet u neho mača, iba je tu slovná akvilibristika. Nemožno byť ani netrpezlivý voči niektorým tvorcom, ak im preporodenie trvá dlhšie, avšak nemožno sa ani pozastaviť nad tým, keď sa čaká od tvorcu, aby podal slovom i činom výraz svojej spätosti s touto spoločnosťou.

Úsilie kultúrnej politiky smeruje k ďalšiemu rozširaniu umeleckého frontu, ovšak aj cestou diferenciácie, cestou všestrannej podpory ideovo pevným a umelecko estetický fundovaným tvorcom na strane jednej — a kritikou voči tým, ktorí odtrhnú umelecké dielo od reality, vytrhnú ich zo spoločenských súvislostí a odťahujú sa od zodpovednosti voči našej spoločnosti.

Funkcia kritiky a sociálnej objednávky

Umelecké výboje sú vždy spojené s umeleckým hľadaním — a to treba chápať i podporovať. Avšak každá tvorba má svoj spoločenský dosah. A tu pripadá významná funkcia kritike umenia, umenovede i spoločenskej objednávke. Práve na tomto úseku sú však ešte nejasnosti.

Nemožno precaňovať spoločenský dosah niektorých diel napr. z oblasti komornej hudby alebo dekoratívneho výtvarníctva a navidieť iba nepriamy relatívny a špecifický odraz ideológie v nich. Nemožno to však ani podceňovať, najmä keď abstrakcionistická tvorba je sprevádzaná vyrieknutými ideovými koncepciami. Spomeňme si iba na estetickokritické obhajoby hudby L. Kupkoviča z rokov 1963—1968 a emigrantské osudy tohto „novátora". Koncom minulého roku — paralelne so „senzačným odhalením" lucernového exgenerála Šejnu, ktorý v bulletine Sterne „vyzradil plán československej armády na blitzokupáciu Bonnu" — prichádza do Bonnu L. Kupkovič, ktorého simultánne koncerty „Klanginvasion mit drei Kampfgruppen" majú prezentovať „hudbu dneška".

Pri rešpektovaní súkromného tvorivého hľadania nemožno nepostaviť náročné kritériá pre publicitu a podporu tvorivosti. To osobitne platí o ideovej náročnosti voči estetickým a kritickým štúdiám. Veď nejde iba o to, že vznikne nejaký falošný názor, ale o to, že redakcie a redakčné rady mu dávajú zelenú, ako sa to stalo s článkom Hudba, človek, spoločnosť od Oskára Elscheka v Slovenskej hudbe (8—10/1971). Tu autor vráša invektívy o kánonizácii hudby, pripodobňujúc ju s praxou nevedno v akých štátoch despotických ríšach. V očividnom rozpore s bohatosťou a nikdy v minulosti nevídanou mnohostrannosťou a prílom svetovosťou slovenskej hudobnej tvorby píše: „... skladateľ, hudobník, vedec stojí pred mnohoramennou sépiou, ktorá ho obopína železnými obručami nariadení, noriem, pravidiel konania a pohybu, zásad, plánov, prognóz, schôdzí, stretnutí, rozhodnutí, v ktorých sa stráca a ktoré stále zmenšujú ich životný, aktívny, tvorivý priestor. Tento „bojovník" za hudbu odtrhnutú od tejto spoločnosti sa napokon stal hrobárom tohto časopisu.

V poslednom období prichádza Ministerstvo kultúry i Socialistická akadémia s akciami na prehlbovanie estetickej výchovy a zvyšovanie umelecko-kritickej náročnosti. Je to osobitne dôležité, veď napr. v slovenskom výtvarnom umení, v ktorom oddávna panuje bohatosť a rôznorodosť štýlov, kritická a umenovedná činnosť stojí často na objektivistických pozíciách, alebo priamo forsíruje formalistické smery. Očividné je to napr. vo výtvarnej zložke Revue svetovej literatúry, ktorá v novom zložení redakčnej rady znamená obohatenie literárno-estetického poznávania, ale na úseku výtvarníctva vidieť odraz toho, že aktívny tvorca koncepcie časopisu — privrženec surrealizmu — je tu hráčom i rozhodcom. Potom táto revue nielen určuje výber výtvarných diel a tento výber alebo nekomentuje, alebo komentuje — napr. obraz Marcela Duchampa Kráľ a kráľovná obklopení rýchlymi nahými telami slovami Salvatore Duliho: Osobne si myslím, že tento prorocký názov obrazu Marcela Duchampa má väčšiu cenu ako celé hory pseudodekoratívneho moderného maliarstva... (Revue svetovej literatúry čís. 1/1972)

V praxi niektorých umelcov ešte doznieva téza: Skladateľ si skladá, maliar maľuje, spisovateľ si píše a dejiny sa dejú. Pravdaže, tvorca môže ľubovoľne tvoriť, ovšak príslušné inštitúcie dnes právom stavajú náročné kritériá pre spoločenskú objednávku, pre výstavy či koncerty posielané do cudziny.

Uznesenie XIV. zjazdu KSČ, nadväzujúc na Poučenie, vytyčuje v oblasti umenia posilňovať spoločenská, výchovné poslanie umenia, princípy stranickosti a ľudovosti, princípy socialistického realizmu. Keď posudzujeme rozvoj umenia v socialistických štátoch, vidíme, že socialistický realizmus pôsobí paralelne s klasickými realistickými i novými vlasteneckými, humanistickými, antifašistickými dielami, nie však nihilistickými, formalisticko samoúčelnými.

Únik umelcov od skutočnosti, komfortovanie negatívnych stránok skutočnosti je jeho osobnou vecou iba potiaľ, kým nedostane publicitu. Z toho vyplýva napr. úloha vracať sa k starším dielam, ktoré ostali nielen vo vedomí ľudí, ale aj v domácich a niekde i vo verejných knižniciach a osvetľovať ich podstatu. Z toho vyplývajú kultúrnopolitické úlohy kultúrno-umeleckých inštitúcií i náročné kritériá umeleckej tvorby.

Východiská angažovanej tvorby

Východiskom k tvorbe umelecky pôsobivej a spoločensko-priebojnej je jednota estetického a progresívno-ideového postoja, ideovosť ako organická súčasť estetického. Pozícia umelca, jeho svetový názor, jeho schopnosť prekročiť hlboko do podstaty je východiskom aj k umelecko-estetickej bohatosti. Pre ideovú nepevnosť a svetonázorovú nejasnosť niektorí tvorcovia môžu síce mať majstrovské štylistické postupy, bohatú tematickú invenciu a dokonca v ich tvorbe nemusia byť osobitné nesprávnosti, avšak ich tvorba nemôže plniť spoločenskú funkciu. V tvorbe takýchto umelcov možno nájsť chyb, avšak — keď sú v podobe všehistorickej, všeľudskej, pacifistickej, humanistickej, odťažitej — ak nie sú politicky ani biele, ani jednoznačne červené, ostávajú ružovej farby a častokrát práve preto pôsobia svetonázorovo negatívne.

Iba z politickej zrelosti môže vyplynúť hlboké dielo. Preto aj socialistická kritika umenia sa orientuje nielen na majstrovstvo tvorcov, ale na oceňovanie ideovej priebojnosti, politickej zrelosti a z tohto hľadiska umelecká kritika orientuje publikum i tvorcov. Pre ideovú nepevnosť vzniká aj v umeleckej estetike buď jalový akademizmus alebo esejistická „nekonformná" špiritizácia.

Východiskom socialisticky angažovanej umeleckej tvorby je, aby tvorcovia boli bytostne spätí so svetonázorovými a s morálnymi princípmi socializmu. Vedecký svetonázor, ani vlastenectvo a proletársky internacionalizmus nemožno však do diela pridávať, ale musí vyvierať z vnútorného presvedčenia tvorcu, lebo iba tak môže sa stať organickou, esteticky stvárnenou súčasťou diela. J. Škamla v esejistickej štúdii Spredmetnené slovo (Bratislava 1971) píše: „Existuje vzťah symbiózy pušky a pera. Zdôrazňuje práve osobnú účasť spisovateľa v ozbrojenom sociálnom zápase... Miera, nosnosť a kvalita špecifického umeleckého poznania je priamo závislá od kvality osvojenej filozofie a zároveň od osobitnej kvality osvojenia — áno, je závislá od tvorivého absorbovania zložitej školy filozofického prieniku do primárne životných a spoločensko-politických javov..."

Ak jedným z koreňov krízy v rokoch 1968—1969 bolo zanedbanie fundovaných základov marxisticko-leninského názoru, tak osvojenie si tohto názoru je devízou pracovníkov vedeckých, umeleckých i publicistických. A Poučenia všeobecné i poučenia inštitucionálne i osobné ostávajú trvalou devízou.

PRAVDA, 30. mája 1972, str. 3.

Hot na čiernu

Zrádné prúdy z nedávnych rokov sme s istotou zlikvidovali, môžeme teda premýšľať pokojnejšie, sústrediť svoju pozornosť na podstatné, na rozvíjanie toho, čo kladne ovplyvní náš súčasný život a je prísľubom aj pre budúcnosť. Vina veľkej iniciatívy sa prelieva najmä ekonomikou. Objavujeme rezervy, zlepšujeme výrobu, rozmnožujeme národné bohatstvo.

A predsa... jedno nebezpečenstvo ešte trvá: ani naša ekonomika nie je imúnna, bezpečná proti škodcom — v ľudskej koži. Je stálym terčom kriminálnych živlov, ale aj rôznych chamtivcov, ktorí nosia masku statočného, dôveryhodného človeka. Pracovníci bezpečnostných orgánov v posledných rokoch stíhali priemerne dvadsať až tridsaťtisíc ľudí za rozkrádanie majetku v socialistickom vlastníctve, z nich tretinu na Slovensku. Každý piaty stíhaný trestný čin bol namierený proti socialistickej ekonomike. Pritom asi každý desiaty—pätnásty zo stíhaných bol hospodársky pracovník, teda vedúci pracovník, ktorý mal statočne riadiť zverený úsek a zaň aj bezprostredne zodpovedal.

Hospodárska kriminalita je spoločensky mimoriadne škodlivá. Veď spravidla ide o sériu trestných činov páchaných dlho, rafinovane a skupinou ľudí, ktorí sa spolčili práve kvôli páchaniu trestnej činnosti. Výsledkom je spravidla aj veľká národohospodárska škoda. Napríklad niektorí vedúci pracovníci výrobného družstva Inštalatér rozkrádaním a ďalšou trestnou činnosťou spôsobili družstvu škodu za viac ako pol milióna korún!

Medzi páchateľmi hospodárskej trestnej činnosti nachádzame „zástupcov" mnohých profesií — sú to najmä účtovníci, skladníci, vedúci predajní, vodiči nákladných motorových vozidiel, závozníci, vedúci prevádzkární, ale aj poštári, železničiari a pracovníci NV. Tým nielenže vrhajú tieň na príslušníkov svojej profesie, mnohí svojím „príkladom" povzbudzujú iných k nečestnému konaniu, ale vyvolávajú vo verejnosti aj nedôveru — voči štátočným vedúcim pracovníkom. Aj z tohto hľadiska je hospodárska trestná činnosť veľmi škodlivá.

Tento druh trestnej činnosti má istú zvláštnosť — vo väčšine prípadov sa neprejaví navonok očividne tak, ako ostatné trestné činy (lúpež, podpaľačstvo) ale treba ju vyhľadať, odhaliť rafinovane maskované podvody a veľmi prácne ich dokazovať. Odhalená, teda štatisticky „spracovaná" hospodárska trestná činnosť sa preto nemusí zhodovať so skutočnosťou, spravidla je nižšia. Pritom hlavné bremeno odhaľovania ešte stále spočíva na ramenách príslušníkov bezpečnosti, len vo výnimočných prípadoch upozornia na podvody, krádeže pracovníci zainteresovaného podniku. Iste netreba presviedčať, že takáto práca je veľmi náročná na čas, schopnosti aj vedomosti príslušníkov VB... V istom podniku Tatry museli pri odhaľovaní a dokazovaní trestnej činnosti prekontrolovať asi 110 tisíc(!) výdajok! V inom prípade, keď pátrali po človeku, ktorý vykrádal zásielky vojakom základnej služby museli preveriť činnosť nemalého počtu pracovníkov spojov aj dopravy na území viacerých krajov. Mimoriadne náročné a namáhavé je napr. aj odhaľovanie páchateľov, ktorí vykrádajú železničné vozne. Zavše treba preveriť činnosť desiatok ba i stoviek ľudí na trase vlaku, ktorá vedie i cez pol republiky.

Hospodárska trestná činnosť by sa mohla podstatne znížiť, keby si najmä vedúci hospodárski pracovníci a tí, ktorých poverili vykonávaním kontroly dôsledne plnili svoje povinnosti. Viaceré formy tohto druhu trestnej činnosti, ktoré ešte stále „prekvitajú" (vyplácanie miezd na fingované mená, falšovanie dokladov, účtovanie nevykonanej práce a pod.) by museli vyhynúť. Keby si vrátnik dôsledne plnil povinnosť, či by mohol pracovník bitúnku — ako sa stalo — vyviezť mäso v helme, skrinke na nástroje, ba dokonca i v svetlomete motocykla? Alebo... mohli by vyviezť zo závodu dokonca — zlato? Lebo aj „zlatých prípadov" je dosť. Napríklad niektorí valciari z Kovohút, kde spracúvajú zlato, striebro a platinu si dokonca vo vreckách a v aktovkách postupne poodnášali desiatky kilogramov vzácnych kovov! Na vrátnici nijaká kontrola nebola! Valciari sa spojili s pracovníkmi klenotníctva, tí zlato predávali a o zisk sa delili... V inom prípade, vo výrobnom družstve Zlatník odhalili rozkrádača, ktorý odcudzil zlato za viac ako 130 tisíc korún! Ani v jednom ani v druhom prípade zlato (hoci šlo o množstvá v hodnote niekoľko stotisíc korún) nikomu nechýbalo. Rozkrádali ho „v rámci normovaných strát"! A „v rámci normovaných strát" mizne aj kadečo iné...

Hospodárska kriminalita nie je jav nový, málo známy, nepreskúmaný. Poznáme všeobecne podmienky aj príčiny jej „reprodukcie" a vieme aj ako jej zabrániť. Mala by sa zlepšiť predovšetkým preventívna činnosť (budovanie signalizačných zariadení, mrežovanie okien na skladoch, predajniach, ale aj vytváranie takej atmosféry, takej verejnej mienky na konkrétnych pracoviskách, v ktorej nikto nebude mať odvahu začať páchať trestnú činnosť...) Sprísniť a spresniť by sa mala aj kontrolná činnosť, tvorba noriem a kádrová práca. V poslednom období sa o niečo sprísnil a urýchlil aj postih, no všeobecná mienka je taká, že ešte stále nie je dostatočne účinný. Zaostáva aj analytická práca. Na väčšine pracovísk, kde odhalili páchateľov trestnej činnosti sa uspokojujú tým, že verejne, slovami prípadne aj rozhorčene odsúdia páchateľa, ale ďalej nejdú — neskúmajú podmienky, ktoré umožnili trestnú činnosť, nemenia ich, a preto podhubie pre budúcu možnú trestnú činnosť aj naďalej pôsobí... To všetko vieme a čosi pre zlepšenie aj robíme. Chýba preto už „len" väčšia iniciatíva a najmä dôslednosť, dôsledná prevencia, dôsledná kontrola, dôsledný postih páchateľov aj tých, čo svojou ľahostajnosťou, nezodpovednosťou alebo neschopnosťou umožnili rozkrádať národný majetok... Dôslednosť je teda zrejme mladšou a skromnejšou sestrou odvahy...

ŠT. ZÚBER

Keď sa riziko znižuje

Je zaujímavé povšimnúť si ako vnútropolitická situácia alebo vôbec spoločenská atmosféra dokáže ovplyvniť aj taký „nepolitický jav ako je kriminalita či jednotlivé druhy kriminality. S odstupom času čoraz zreteľnejšie môžeme napr. pozorovať, ako mútna rozbúrená hladina roku šesťdesiatosem, cieľavedome podnecovaná a zosilňovaná protikomunistická hysteria zároveň uvoľňovala a r o z š i r o v a l a priestor pre vzplanutie súkromnovlastníckych vášní, oživila ich podhubie, ako umožnila (okrem iného) uplatniť sa v pretvárke i primitivizmu.

Priam očividne to badať v hospodárskej kriminalite; oslabením kontroly, úpadkom disciplíny, rastom anarchie uľahčovali sa podmienky pre páchanie trestných činov, znižovalo sa riziko páchateľov. Preto môžeme pozorovať zaujímavé zmeny v motivácii, zameraní aj spôsobech uskutočňovania tejto trestnej činnosti.

Svoju príležitosť, svoju „jar" okamžite vytušili a využili podnikavé živly a... vrhli sa, najmä na ekonomiku. Pracovníci Verejnej bezpečnosti znepokojení podivne rýchlo sa množiacimi rôznymi organizáciami, okrem iného aj tzv. výrobnými družstvami, preverili si sto náhodne vybraných predsedov takýchto družstiev. Zistili, že 36 (!) z nich už bolo trestaných, niektorí dokonca i viac ako desaťkrát (šlo najmä o tresty za podvody a rozkrádanie majetku v socialistickom vlastníctve). Nečudo, legitimácia „martýra" mala kurz... Ako sme sa dozvedeli z časopisu Bezpečnosť, vzniklo dokonca družstvo, ktoré už celkom vážne ponúkalo podnikom, že im bude robiť aj tie najzložitejšie výpočty na svojich samočinných počítačoch; pravda, keď to zodpovedné orgány povoľovali, nik neskúmal, či družstvo tieto zložité a drahé stroje má, kde ich umiestni a najmä — či vôbec nie je hlúposť povoliť také družstvo...

A čo sa potom dialo, to je, no... jednoducho neuveriteľné. Predseda výrobného družstva Fitos napr. vyplácal mzdy nejestvujúcim osobám (pravdaže do svojho vrecka), ba dal si za peniaze družstva prestavať dom a platiť aj nájomné za svoj ateliér. V inom družstve (Centrotherm) vykázali ku koncu roku zisk takmer miliónu korún. Potom však zrazu zistili, že urobili výpočtovú chybu, a že sú vlastne stratoví. Namiesto zisku obrovské manko. Čo s ním? Je tam toho, jedným škrtom pera „hodili" manko viac ako pol miliónа korún do nákladov... a zas bolo všetko v poriadku. Kto ho spôsobil, kam pošli peniaze, nikto neskúmal.

A mohli by sme pokračovať — o istom mechanikovi, ktorý si z opravovne áut vynosil súčiastky za desaťtisíce korún a pripravoval sa požiadať o udelenie živnosti na súkromné opravy áut, o vedúcom, ktorý úmyselne dodal kovošrotu úplne nový materiál v hodnote 150 tisíc korún ako vraj nepotrebný, o inom vedúcom, ktorý nechal vyviezť na smetisko kvalitný asfalt za 190 tisíc korún... atď, atď.

To všetko sa mohlo — a dočasne aj takmer bez rizika.

Podstatne zmenená spoločenská atmosféra už neumožňuje, aby sa mohli páchať beztrestne také dobrodružné kúsky, také naivné, priehľadné, ľahkomyseľné krádeže a podvody. Pravda, tým sme ešte podvodom neodzvonili. Nastal však akýsi ústup, prechod k rafinovanejším útokom proti socialistickej ekonomike. Nie sú však zasa až také rafinované, aby sa nedali objaviť, alebo aby sa nemohli vytvoriť také podmienky, že ani najprešibanejším pšenica už nepokvitne. Máme napokon poruke radar, ktorý dokáže objaviť aj obratne zamaskovaného škodcu. Je to najmä správna prevencia — sprísnená, dôsledná kontrola a účinnejší postih. Keď ho správne využijeme zvýši sa riziko páchateľov a priestor prežitkom sa bude z u ž o v a ť.

Š. Dubovský

Včera rokovali na zjazdoch svojich národných zväzov českí a slovenskí spisovatelia

Perspektívy socialistickej literatúry

Prejav vedúceho delegácie ÚV KSČ súdruha L. Pezlára ○ Predsedom ZSS opäť A. Plávka ○ List ÚV KSČ a ÚV KSS ○ Solidarita s vlasteneckým ľudom ○ Nové stanovy

Bratislava (Od nášho redaktora a ČSTK) — Včera sa zišli v Bratislave na II. zjazde členovia Zväzu slovenských spisovateľov, aby sa ešte raz kriticko-analytickým pohľadom pozreli na činnosť svojho zväzu v krízových rokoch, aby zhodnotili svoju prácu za uplynulé trojročné obdobie od ustanovujúceho zjazdu ZSS v júni 1968 a aby si týmto rokovaním vytvorili predpoklady pre ďalšie napredovanie spisovateľskej organizácie a ďalší úspešný rozvoj slovenskej socialistickej literárnej tvorby.

Vedúci tajomník ZSS Ján Šrobár privítal na zjazde delegáciu ÚV KSČ na čele s členom Predsedníctva a tajomníkom ÚV KSS, súdruhom Ľudovítom Pezlárom. Členmi delegácie boli: člen Predsedníctva ÚV KSS a minister kultúry SSR Miroslav Válek, vedúci oddelenia kultúry a umenia ÚV KSS súdruh Michal Hrnčiarik a vedúci odboru umenia ÚV KSČ súdruh Vladimír Solecký.

Po procedurálnych otázkach a uctení si minútou ticha pamiatky tých spisovateľov, ktorí zosnuli v období od minulého zjazdu, predložil výbor zväzu účastníkom správu, ktorú predniesol predseda Zväzu slovenských spisovateľov, národný umelec Andrej Plávka.

Správa vychádza zo základných vývinových tendencií slovenského literárneho myslenia i literárnej praxe a s nimi spojených osudov spisovateľskej organizácie v zložitom období vývoja, ktorým v posledných rokoch táto organizácia prešla.

Retrospektíva, ktorú v správe podáva výbor druhému zjazdu Zväzu slovenských spisovateľov, je prvým vážnym pokusom o analýzu, pričom sa v nej zdôrazňuje, že hodnotenie celého zložitého a protirečivého pohybu je cieľom nielen tohoto zjazdu, ale celej každodennej literárnej praxe, každodennej práce marxistickej literárnej histórie a kritiky.

Priebeh a dôsledky IV. zjazdu Zväzu československých spisovateľov v roku 1967 analyzuje správa so zreteľom na májovú konferenciu Zväzu slovenských spisovateľov, ktorá mu predchádzala.

Jej závery potvrdili a podčiarkli vážnosť úlohy spisovateľov pri formovaní vedomia socialistickej spoločnosti a svedčia o tom, že na Slovensku bol v tom čase široký priestor pre tvorivú prácu, ako sa o tom hovorilo v rezolúcii XIII. zjazdu KSČ.

Slovenskí spisovatelia sa na IV. zjazde Zväzu československých spisovateľov nepripojili k pravičiarom, no pod tlakom pražského centra a niektorých literárnych a najmä mimoliterárnych kruhov na Slovensku sa v Zväzu slovenských spisovateľov prehĺbila dlhotrvajúca latentná kríza.

V čom boli korene tejto krízy? Už dlhší čas niektorí slovenskí spisovatelia ÚV Zväzu československých spisovateľov sa dostávali do rozporov s vedením ÚV Zväzu čs. spisovateľov. Tak napríklad Vladimír Mináč ešte r. 1966 vystupuje z ÚV na protest proti manipulovaniu členov ÚV vedením vtedajšieho pražského zväzu. Aj vo výbore Zväzu slovenských spisovateľov postupne dochádzalo k diferenciácii názorov a prvá otvorená kríza vypukla v súvislosti s emigráciou Ladislava Mňačka v lete 1967. Predsedníctvo Zväzu slovenských spisovateľov prijalo odmietavé stanovisko k jeho emigrácii, hodnotilo jeho dielo ako zbabnutie, zradu socialistických spisovateľov a ako politický avanturizmus. Od toho času sa vo Výbore Zväzu slovenských spisovateľov vytvorili dve proti seba stojace skupiny — na jednej strane sa postupne formovalo zdravé marxistické jadro a v opozícii k nemu nositelia protisocialistických názorov. Prehĺbil sa aj rozpor medzi vedením zväzu a redakciou Kultúrneho života. Táto diferenciácia sa markantne prejavila aj na IV. zjazde Zväzu československých spisovateľov v Prahe.

Aprílová konferencia Zväzu slovenských spisovateľov v Bratislave, na ktorej sa hodnotil slovenský podiel na IV. zjazde Zväzu čs. spisovateľov, znamenala verejné vyvrcholenie vnútorných rozporov vo všetkých orgánoch zväzu. Kríza vo vedení výboru Zväzu slovenských spisovateľov sa prehĺbila odchodom Ladislava Novomeského, Miroslava Válka a Vojtecha Mihálika z redakčnej rady Kultúrneho života, ktorý sa dostal na opozičnú pravicovooportunistickú pozíciu a fakticky prestal byť orgánom Zväzu slovenských spisovateľov. Svoj bojkot akéhokoľvek úsilia o podporu konsolidačných síl nakoniec v septembri 1968 redakcia Kultúrneho života verejne naznačila aj tým, že rozhodla o zastavení časopisu.

Spory a krízy vyvrcholili v násilne zvolanom aktíve zväzu v decembri 1968. Aktív bol skutočným vyvrcholením opozičných koncepcií vo Zväze slovenských spisovateľov — a to už po prijatí novembrovej rezolúcie ÚV KSČ.

Prvým krokom k vnútrozväzovej konsolidácii bola očista spisovateľskej organizácie a prijatie nového znenia nových stanov zväzu ako organizácie ideovej a výberovej.

Správa výboru II. zjazdu Zväzu slovenských spisovateľov sa potom obšírne zaoberá poslaním literatúry v novej etape rozvoja socialistickej spoločnosti po XIV. zjazde KSČ. Poučení nedávnymi krízovými rokmi — hovorí sa v správe — nemôžeme pripustiť pre budúcnosť nijaké znevažovanie literatúry a spisovateľov proti záujmom ľudu.

V správe sa ako tradícia, na ktorej možno i hodno budovať, vyzdvihuje úsilie o revolučnú, angažovanú literatúru, predchnutú socialistickým vlastenectvom i proletárskym internacionalizmom.

Včera mal svoj zjazd aj Zväz českých spisovateľov. Zo svojho rokovania poslal zjazdu ZSS pozdravný list, v ktorom sa podčiarkuje nevyhnutnosť spoločného úsilia oboch národných spisovateľských organizácií a národných literatúr o ich socialistický charakter a jednotný postup pri plnení záverov XIV. zjazdu KSČ na poli kultúrnej politiky. Potleskom prijali účastníci zjazdu ZSS pozdravný telegram, v ktorom Zväz sovietskych spisovateľov želal slovenským spisovateľom ďalšie úspechy v rozvoji literatúry v záujme mieru a socializmu.

V diskusii vystúpil vedúci delegácie ÚV KSČ súdruh Ľudovít Pezlár. (Jeho prejav priná[illegible] na 3. strane.) Ďalej pokračovala diskusia vystúpením zaslúžilého umelca Vojtecha Mihálika, ktorý charakterizoval súčasný stav našej literatúry, jeho praktické prejavy v pozitívnom i negatívnom zmysle. Podčiarkol nevyhnutnosť osvojenia si metódy socialistického realizmu v literárnej tvorbe. Minister kultúry SSR Miroslav Válek sústredil vo svojom vystúpení pozornosť na otázku spoločenskej zodpovednosti umelca. Charakterizoval rozdiel medzi buržoáznou a socialistickou literatúrou a uviedol

príklady kvalitatívneho rozvoja slovenskej socialistickej kultúry a jej vzrastajúceho vplyvu na vedomie našich občanov.

V diskusii vystúpil aj Miloš Kruo, Ján Korenko, Ladislav Ľuknár, Alexander Csanda, Vasil Zozaľák, E. b. Lukáč, Juraj Pado a nakončil ju svojím vystúpením národný umelec dr. Ján Poničan. V priebehu popoludňajšieho rokovania prišli zjazdu pozdravné telegramy Zväzu spisovateľov NDR a Zväzu poľských spisovateľov. Po skončení diskusie zvolil zjazd nový dvadsaťčlenný výbor ZSS a päťčlennú kontrolnú komisiu. Predsedom sa stal opäť národný umelec Andrej Plávka. Zo zjazdu poslali telegram ÚV KSČ a ÚV KSS.

Svoju solidaritu s bojom vietnamskému ľudu vyjadrili účastníci zjazdu v liste spisovateľom hojujúceho Vietnamu. Pozdravné telegramy poslali národným umelcom Ladislavovi Novomeskému a Jánovi Kostrovi, ktorí sa na zjazde pre chorobu neúčastnili. Prijatím záverečného uznesenia zjazd schválil nové stanovy zväzu ako ideovo-výchovnej organizácie a jeho úlohy na ďalšie obdobie, ako ich v správe vytýčil výbor ZSS. —zet—

□□

Dobříš — Do Dobříšskeho zámku sa včera zišli českí spisovatelia na ustanovujúci zjazd svojho zväzu. Zaslúžilý umelec E. Říha privítal na dvojdennom stretnutí, na ktorom sa zúčastňuje 98 členov zväzu, delegáciu ÚV KSČ, vedenú tajomníkom ÚV KSČ J. Fojtíkom. Minútou ticha uctili prítomní pamiatku spisovateľov, ktorí zomreli v období od posledného stretnutia v Dobříši. Po zvolení pracovného a čestného predsedníctva a zjazdových komisií prečítal J. Pilař pozdravný list zo zjazdu Zväzu slovenských spisovateľov a návrh textu listu českého zjazdu slovenským súdruhom. Hlavný zjazdový referát potom predniesol úradujúci podpredseda prípravného výboru zväzu doc. J. Kozák. Správou kontrolnej komisie sa včerajšie rokovanie skončilo.

PRAVDA, 1. júna 1972, str. 1. a 2.

PREJAV SŽDRUHA LUDOVÍTA PEZLÁRA NA ZJAZDE SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Dovoľte mi, aby som v mene delegácie Ústredného výboru Komunistickej strany Československa pozdravil zjazd Zväzu slovenských spisovateľov a želal rokovaniu plodný priebeh.

Správa o činnosti, ktorú predniesol národný umelec Andrej Plávka, svedčí o tom, že slovenskí spisovatelia sú si vedomí svojej spoločenskej zodpovednosti a hlboko sa zamýšľajú nad úlohami, ktoré pre ich umelecké majstrovstvo vyplývajú z budovateľských úloh vytýčených zjazdom Komunistickej strany Slovenska a XIV. zjazdom Komunistickej strany Československa.

Priam pred našimi očami sa rozvíja každodenný zápas širokých vrstiev obyvateľstva o splnenie hospodárskych úloh, ktoré sú nos. jm prvkom programu všestranného dynamického rozvoja našej vyspelej socialistickej spoločnosti.

V správach dennej tlače za rôznymi údajmi často ani nepostrehneme, aké obrovské úsilie vynakladá náš ľud na splnenie náročných budovateľských úloh. Ľud, masy pracujúcich sú opäť, ako vždy, hlavným hrdinom novej strhujúcej a historicky významnej kapitoly, tvorcom dejín. Je radostné, že spisovatelia nezostávajú bokom od tejto epopeje, ale zamýšľajú sa nad tým, ako v súlade s tradíciami pokrokových predstaviteľov našej literatúry v nerozlučnej jednote so všetkými prameňmi prispieť čo najviac k budovateľskému programu, že sú pisateľmi i účastníkmi tejto novej kapitoly knihy nášho života.

Pre správne stanovenie úloh je potrebné hlboko sa zamyslieť nad prejdenou cestou, nad poučením, ktoré vyplýva z doterajšieho vývinu. Umný človek sa vždy zamyslí nad tým, čo dosiahol, aké sú výsledky, kde sú chyby, čo treba ponaprávať, čoho sa vystríhať. Tak je to nielen s jednotlivcami, ale aj s organizáciami. Je preto pochopiteľné, že aj prednesená správa sa zamýšľa nad prejdenou cestou, nad tým, čo sme všetci prežili, nad zovšeobecnením skúseností.

Úvahy o uplynulom období nášho spoločenského vývinu nás nevyhnutne vracajú k významnému historickému dokumentu, k Poučeniu z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ, ktorý tvorí nerozlučnú súčasť záverov XIV. zjazdu KSČ. Prevažná väčšina našich občanov prijala tento dokument ako hlboko pravdivé zobrazenie krízového vývinu a odôvodnenie východísk. Tento dokument prijali aj bratské komunistické a robotnícke strany a náš boj sa stal súčasťou skúseností medzinárodného komunistického hnutia. V súčasnosti ide o to, aby sme v rámci úsilia o splnenie pozitívneho programu rozvoja našej spoločnosti, ktorý vytýčil XIV. zjazd KSČ, postupne a dôsledne budovali systém záruk, že sa v našom spoločenskom živote viac nevytvoria podmienky pre činnosť tých síl, ktoré sa pokúsili strhnúť našu spoločnosť do priepasti kontrarevolúcie. Medzi týmito silami — ako je známe a potvrdzuje to aj správa — boli veľmi aktívne elitárske skupiny spisovateľov, umelcov a literárnych kritikov. Mnohí z tých, čo zbĺúdili, už pochopili svoju veľkú zodpovednosť za deštrukčnú politickú činnosť, zameranú proti základným princípom našej socialistickej spoločnosti a snažia sa úprimne napraviť svoje chyby a omyly.

Nemáme právo zaúdať

Sú však aj jednotlivci, zväčša aktívni organizátori protisocialistických vystúpení, ktorí zarputilo zotrvávajú na svojich nesprávnych a škodlivých názoroch a postojoch a čakajú na novú príležitosť. Menia svoju taktiku a v nových podmienkach rozvíjajú boj proti Poučeniu a záverom z krízového obdobia. Ich snahy sú však márne a odsúdené na neúspech, pretože naša strana, naše národy, pracujúci — my všetci sme bohatší a ťažko zaplatenú skúsenosti. Tie nás zaväzujú k tomu, aby sme ostro čelili akýmkoľvek pokusom nanútiť socialistickej kultúre a umeniu opozičné, deštrukčné funkcie, ktoré sú im cudzie a využiť ich v boji proti základným princípom socialistického spoločenského systému. To je aj príčina, prečo nemôžeme pripustiť, aby sa tí, ktorí zneužili svoje pero v službách pravicových a protisocialistických síl a podieľali sa na príprave kontrarevolúcie, vrátili späť do kultúry, literatúry a umenia bez toho, aby sa úprimne pred celou spoločnosťou vyznali zo svojich chýb. V záujme našej budúcnosti, v záujme úspešného plnenia budovateľského programu nemáme právo zabúdať, ale musíme trvať na náprave chýb. V súčasnosti sme často stále svedkami, ako v buržoázných krajinách v rámci rozličných kampaní, organizovaných proti našej vlasti, prelievajú krokodílie slzy nad údajným smutným osudom niektorých vraj „vynikajúcich" spisovateľov a umelcov. V tomto smere je fantázia niektorých buržoázných novinárov vskutku nedozerná. Skutočnosť, je ale taká, že ani jeden spisovateľ nemal a nemá problémy pre literatúru a umenie, ale kvôli vlastnej deštrukčnej politickej činnosti, kvôli tomu, že jeho politická činnosť bola namierená proti socialistickým výdobytkom nášho ľudu. Netreba azda ani hovoriť o tom, že pre antikomunistické sily v zahraničí je vlastne „vynikajúcim" spisovateľom a básnikom každý, kto vystúpi proti socialistickému spoločenskému systému. Ak sa im však znepáči, hneď spochybnia jeho „umelecké" kvality. Veľmi poučný v tomto smere je prípad politického exhibicionistu, renegáta Ladislava Mňačku. V susednom Rakúsku, kam sa uchýlil, postačilo, aby sa jedna jeho televízna hra — hoci celkove s antikomunistickým obsahom — znepáčila predstaviteľom vládnúcich kruhov, a hneď objavili jeho skutočné kvality priemerného reportéra a žur-

nalistu, hoci predtým nás buržoázna rakúska tlač používala, aký veľký je to umelec. My však dobre vieme, že vždy upozorňoval na seba predovšetkým politickým exhibicionizmom, kariérizmom a dobrodružstvami. Vlastná samoľúbosť ho prividla k zrade princípov, ku ktorým sa kedysi hlásil a logika politického zápasu ho dohnala k renegátstvu. Bombastická kampaň okolo jeho „umenia" splasla ako mydlová bublina. Pritom máme ešte všetci v živej pamäti politickú funkciu „mňačkiády" v celkovom nástupe kontrarevolučných síl v krízovom období.

Je príznačné, že v krízovom období rokov 1968 a prvej polovice roku 1969 nevznikli u nás žiadne významné literárne diela. Meč, ktorý pozdvihla pravicovoorientovaná časť obce spisovateľskej sa vyšrbil v bezplodných diskusiách, v politickom šermovaní a v úderoch proti základným princípom nášho zriadenia, takže slúžil napokon najmä na zastrašovanie, šírenie dezorientácie, rozpútanie vášní a nie na literárne účely.

Príčinou tejto stagnácie v umeleckej tvorbe nebola kríza socialistického realizmu — ako to vyhlasovali predstavitelia pravice — ale predovšetkým dlhodobá a narastajúca kríza ideologická ako súčasť zostrujúceho politického napätia v dôsledku deštrukčnej činnosti kontrarevolučných síl.

Ako ukazuje správa výboru, obdobie, ktoré nás delí od zakladajúceho zjazdu pred tromi rokmi, bolo obdobím ostrých politických zápasov. Sám zjazd — a mnohí z prítomných na dnešnom zjazde bojí v tejto sále aj pred tromi rokmi a iste si uchovali v pamäti jeho atmosféru. Uskutočňoval sa za podmienok ostrého politického boja medzi touto časťou slovenských spisovateľov, ktorí sa rozhodli podporovať nové vedenie strany a štátu na čele so súdruhom dr. Gustávom Husákom, a pravicovoorientovanými skupinami, ktoré chceli do rezolúcie prepašovať rôzne politické invektívy v duchu pochybných tézií o akejsi osudovej úlohe spisovateľov ako protipóle „moci", večnom „kontrapunkte" — samozrejme socialistickej štátnej moci. O ostrom politickom zápase a zarputilosti niektorých predstaviteľov pravicovoorientovanej skupiny spisovateľov v tomto období svedčí skutočnosť, že vtedajšie redakčné mužstvo Literárneho života sa rozhodlo radšej zlikvidovať tento orgán, než by pripustilo zmenu jeho politického obsahu. Urobili to práve preto, lebo vedeli, že marxisticky orientovaná časť, podporujúca nové vedenie strany, má záujem na jeho udržaní. Záujmy spisovateľov obetovali politickým záujmom. Slúži ku cti väčšiny slovenských spisovateľov, prítomných na zakladajúcom zjazde, že odmietli tieto intrigy politizujúcich jednotlivcov, ktorí pod heslom boja proti „moci" vojnovali sa o uchopenie moci a podporili konsolidačné úsilie nového vedenia strany a štátu. Táto skutočnosť je o to významnejšia, že šlo o prvý zjazd kultúrnych pracovníkov po aprílovom pléne ÚV KSČ v roku 1969. Ostáva taktiež historickou skutočnosťou, že spisovatelia vybojovali tento politický zápas sami medzi sebou. To je tiež hlavný dôvod, prečo ho zahraničné antikomunistické propagandistické centrá obišli v podstate mlčaním. Nehodili sa do ich nenávistného protičeskoslovenského hlasného koncertu.

Dnes, po trojročnom časovom odstupe je zrejmé, že cesta, ktorou vykročili slovenskí spisovatelia, bola správna — vykročili spolu s pracujúcimi našej vlasti k prekonaniu krízy a ku konsolidácii. Patrí ku cti nového vedenia zväzu spisovateľov, že nadviazalo a úspešne rozvíjalo kontakty so spisovateľskými organizáciami bratských socialistických strán. Vo vtedajších podmienkach vyznačujúcich sa prežívajúcim psychickým terorom zo strany kontrarevolučných síl, bola na to potrebná odvaha, porit hlbokej spolupatričnosti s pracujúcimi a zanietenie pre udržanie revolučných vymožeností nášho ľudu.

Umenie nemôže byť neutrálne

Uplynulé obdobie bolo plné ťažkých politických zápasov, ktoré spisovatelia prežívali spolu s našou stranou a so všetkými pracujúcimi. Nemálo odvahy a rozhodnosti bolo potrebné na rozchod s tými, ktorí sa spreneverili vznešenému poslaniu spisovateľa, básnika, kritika, umelca v socialistickej spoločnosti. Politický zápas vnútri spisovateľskej organizácie i mimo nej nadobudol nové dimenzie. Nie je predsa nikomu tajomstvom, že zo strany porazených pravicových a protisocialistických síl sa vyskytli pokusy uchýliť sa k novým formám politického boja v podobe pašovania invektív do literárnych diel, využívania absurdných situácií na spochybňovanie toho, o čo náš ľud toľké roky bojoval a kvôli čomu priniesol nesmierne obete. Vyskytli sa aj pokusy, hoci ojedinelé, oklamať verejnosť a rozvíjať deštrukčnú politickú činnosť v masových komunikačných prostriedkoch pod iným menom. Vynachádzavosť niektorých hercovníkov porazenej pravice je podivuhodná, najmä ak ju politicky naivní a neskúsení podopierajú tučnými honorármi. Zaznamenali sme aj rediče politicky pochybných diel. Všetky tieto pokusy boli a sú však odsúdené na neúspech. Ponaučenie z uplynulého vývinu nás zaväzuje, aby sme už nikomu neduvoľovali kazerárenať s názormi našich nepriateľov, s revanšistickými vymoženosťami nášho ľudu, so socialistickým spoločenským systémom.

Dovoľte mi, aby som vyslovil úprimné poďakovanie všetkým spisovateľom, umelcom, ktorí v tých zložitých chvíľach išli jednoznačne s pracujúcimi, podporili vedenie strany a štátu a plne sa zapojili do konsolidačného úsilia. Dovoľte mi, aby som vyjadril presvedčenie, že aj v ďalšom období budú plne podporovať budovateľský program vytýčený XIV. zjazdom KSČ a zúčastňovať sa na jeho plnení.

Ani dnešný náš život nie je a nebude bez nástrah a ťažkostí. Pracovníci literatúry a umenia vždy stáli na jednom z najostrejších úsekov ostrého ideologického boja, ktorý má globálne dimenzie, je súčasťou svetového revolučného procesu. Politicky porazené sily — aktívni organizátori protisocialistických kontrarevolučných vystúpení — sa snažili a snažia prispôsobiť svoj taktický postup novým podmienkam a usilujú sa využiť oblasť kultúry a umenia vo svojich cieľoch. Na zmierlivý postoj voči týmto nespravným tendenciám náš ľud už veľa draho zaplatil. Ponaučenie z uplynulého obdobia nás zaväzuje, aby sme nepriateľom socializmu nedali nikdy viac najmenšiu príležitosť uplatniť sa v oblasti kultúry, vedy, umenia a využívať ich rozkladnú činnosť namierenú proti socialistickému spoločenskému systému. Zaväzujú nás k tomu, aby sme sa nepokúšali zmieriť a zblížiť to, čo sa zmieriť nedá — navzájom sa vylučujúce protikladné ideové princípy socialistického a buržoázneho spoločenského systému, socialistickej kultúry a umenia a buržoáznej kultúry a umenia. Zložitosť politického zápasu je daná tým, že skutočné zámery protisocialistických síl a ich spojencov — ako potvrdzujú skúsenosti — takmer vždy bývajú zastreté lákavými a široko propagovanými heslami o akomsi abstraktnom, netriednom všeľudskom poslaní kultúry, umenia, ktoré sú vyrátané na naivných a politicky neskúsených ľudí. Žijeme v storočí nielen obrovského rozvoja vied, kultúry a umenia, prudkého rozvoja ich materiálnej základne, ale aj ich triedneho znásilňovania v záujme anachronických síl súčasnej ľudskej spoločnosti na čele s monopolmi vyspelých kapitalistických krajín. To všetko kladie veľké nároky na politickú vyspelosť a ideovú zdatnosť pracovníkov v oblasti kultúry a umenia, najmä riadiacej štruktúry tejto oblasti spoločenského života.

Politické vedenie strany a štátu nikdy zdôrazňovalo, že sa usiluje získať všetkých čestných a statočných občanov, robotníkov, roľníkov a príslušníkov inteligencie. Každý, kto sa chce zúčastniť na budovateľskom úsilí nášho ľudu, má na to plnú možnosť. Je ale pochopiteľné — so zreteľom na zložité obdobie, aké sme prežili a na ťažko zapletené skúsenosti, že získavame príslušníkov inteligencie na základe hodnôt socialistického spoločenského systému, ktoré sú obsiahnuté v historickej ceste nášho ľudu, v jeho revolučných vymoženostiach. **V nijakom prípade nie za cenu odchodu od týchto hodnôt, za cenu ich deštrukcie, ich popretím. Sú vykúpené ťažkými zápasmi, tvrdými bojmi, historickými skúškami, veľkými obetami, ktoré nás zaväzujú nedopustiť ich ohrozenie, ani keby sa skrývali za najlákavejšími heslami a slovami, ani keby jedovaté ostne skrývali ruže.**

Medzi základné hodnoty socialistického umenia patrí princíp triednosti a stranníckosti, ktorý predstavitelia pravicového oportunizmu vyhlasovali za akúsi „mimoestetickú" kategóriu, ako niečo, čo je násilu vnášané do umenia, ba dokonca znižuje estetickú úroveň, umelecký náboj diela. Šlo

však v podstate o politicky nesprávnu snahu teoreticky zdôvodniť požiadavku autonómie a samosprávy či nezávislosti umenia od politiky, od politického vedenia socialistickej spoločnosti. Uplatnenie tejto „teórie" v kultúrnopolitickej praxi viedlo nakoniec nielen k rozpadu socialistického charakteru umeleckej tvorby, ale vo svojich dôsledkoch viedlo k politikárčeniu, k boju skupín o moc v umeleckých zväzoch a postihlo negatívne rozvoj umenia.

V triedne rozdelenom svete papierať princíp triednosti a stranickosti umenia je nielen naivnosťou, ale — ako ukazujú skúsenosti — je kapitulantom na zastieranie skutočných triednych zámerov, kapitulantom znevažitia umenia anachronickými spoločenskými silami.

Umelci si vždy neuvedomovali alebo neuvedomujú význam svojho diela v triednych spoločenských vzťahoch. V diele sa však odráža ich osobná skúsenosť a v nej sa prejavuje aj skúsenosť a záujmy triedy a spoločenskej vrstvy, ku ktorej patria. Dielo, ktoré vyšlo z ich osobného životného pocitu a skúseností, pôsobí na životný pocit čitateľa, diváka a poslucháča. K čím pokrokovejšej triede umelec patrí, tým širšie spoločenské záujmy vyjadruje aj jeho umelecké dielo, tým dlhšie pretrvá jeho umenie a bude mať čo povedať budúcim pokoleniam. Pretože robotnícka trieda je objektívne najpokrokovejšou triedou v novodobých dejinách ľudstva, umelec, ktorý stojí na pozíciách tejto triedy, ktorý sa celým svojím bytím stotožňuje s jej ideálmi, s ideálmi socializmu a komunizmu, svojím talentovaným dielom prispieva k víťazstvu pokroku. Tým jeho dielo nadobúda trvalú všeľudskú hodnotu.

Komunistická stranickosť má skutočne umeleckú hodnotu len vtedy, keď je umelec mobil ideovým základom svojej tvorby z presvedčenia. Vysoká úroveň politickej komunistickej uvedomelosti nemôže nahradiť talent umelca. Pre umeleckú tvorbu je rozvinutý talent samozrejmou podmienkou. Ale pravdou je aj to, že akokoľvek vyspelý talent nemôže nahradiť umelcovi to, čo mu dáva vedecký komunistický svetonázor, ktorý sa prejavuje v jeho každodennom životnom pocite. Zdanlivý úsek od politiky, od revolučného pohybu nevedie k zdokonaleniu, ale len k ochudobneniu umeleckých možností umelca.

Pojem slobody umeleckej tvorby sa organicky spája a stotožňuje so službou súčasnosti a komunistickej budúcnosti. Skutočný umelec sa cíti synom svojej doby, vlastencom a občanom socialistickej vlasti, celého socialistického tábora a príslušníkom medzinárodného komunistického revolučného hnutia.

Keď zdôrazňujeme triednosť, a najmä komunistickú stranickosť v socialistickom umení, nerobíme tak preto, že by sme chceli podceniť talent a umelecké majstrovstvo. Ide nám o to, aby talent a majstrovstvo nevyzneli naprázdno, aby sa neznehodnotili v službách anachronických síl spoločnosti.

© Tvorivá slobo... je stotožnenie sa s pokrokom

Ostrý ideový boj sa odohrával a odohráva v súčasnom svete nie mimo umeleckého pohybu, ale v jeho vnútri. Umelec pasívne neodzrkadľuje tento zápas, ale aktívne naň vplýva. Pokusy zanášať do umeleckého vývinu v socialistickej spoločnosti úpadkové smery súčasnej buržoáznej spoločnosti zmietanej ostrými protirečeniami a stavať ich proti metóde socialistického realizmu boli a sú významnými momentmi v celkovom pokuse naštrbiť ideovú jednotu socialistickej spoločnosti. Svedčia o tom naše skúsenosti z krízového obdobia. Šírenie rôznej pseudoliteratúry s pochybným pretrocitizovaným obsahom, so zameraním na záporného hrdinu, nezriedka so sadistickými, vražednými sklonmi, rôzne memoáry ľudí duševne úchylných, záplava vykorenených úpisov a strašidiel — to všetko prinášalo aj v našich podmienkach istý značne pochybný komerčný efekt, avšak zákonite vytláčalo z vydavateľstiev a z masových komunikačných prostriedkov hodnotné dielo s tým hlavným hrdinom našich čias a našej spoločnosti, ktorým je normálny pracujúci človek, masy pracujúcich, skutočný tvorca dejín a hodnôt, s jeho problémami, starosťami a radosťami. V podmienkach súčasného kapitalizmu má táto pseudoliteratúra svoju vyhranenú politickú logiku — v podstate slúži ako nástroj na ideové ovládanie celých skupín obyvateľstva na odpútanie ich pozornosti od pálčivých sociálnych problémov, od revolučného boja. Flemmingov James Bond, chladnokrvne zabíjajúci superman agent 007 je síce výmyslom, ale výmyslom so zreteľnou politickou funkciou. Pokusy zanášať tento literárny brak do našich podmienok, urobiť z neho akýsi prúd socialistickej literatúry, majú svoju zrejmú politickú ideologickú funkciu: nie tvorivú, rozvojovú, ale diverznú, deštrukčnú.

Veľa sme počúvali a aj dnes počúvame od rozličných našepkávačov zo zahraničia rady, akú majú mať v našej spoločnosti umelci „slobodu", aká má byť politika stranických a štátnych orgánov voči spisovateľom. Marxizmus-leninizmus odmietal abstraktné ilúzorné chápanie umeleckej slobody a tvorby. Slobodu chápe ako aktívnu účasť na revolučnej premene sveta. Skutočne slobodné sú však len myšlienky, ktoré vyjadrujú historicky nevyhnutný vývoj spoločnosti k socializmu a komunizmu. Preto umelcova sloboda spočíva nie v ilúzornej abstraktnej nezávislosti od robotníckej triedy, od spoločnosti, od politiky, ale na vedomom spojení s pokrokovými silami a tendenciami a angažovaní sa za ich víťazstvo.

Ak trváme na základných princípoch charakterizujúcich angažované socialistické umenie, neznamená to, že v riadení rozvoja tejto oblasti spoločenského života sa chceme vracať k nesprávnym administratívnym metódam, ktoré už život dávno prekonal, sami sme ich odsúdili a nezodpovedajú novým podmienkam rozvoja spoločnosti. Angažované a umelecky vysoko hodnotné umelecké dielo nemôže vzniknúť administratívnymi zásahmi. Úlohou stranických organizácií a štátnych orgánov, najmä Ministerstva kultúry je utvárať široký priestor pre vznik hodnotných umeleckých diel — pochopiteľne, v rámci základných hodnôt, charakterizujúcich socialistický spoločenský systém. O to vlastne v rámci budovateľského programu aj ide. Ak ostro odmietame revizionistické deformácie poslania a úlohy socialistického umenia, neznamená to v žiadnom prípade, že mienime vzkriesiť dogmatické zjednodušenia a z toho vyplývajúce nesprávne prístupy.

Zjazd Komunistickej strany Slovenska a XIV. zjazd KSČ vytýčili program perspektívneho rozvoja našej vyspelej socialistickej spoločnosti. Nerozlučnou súčasťou tohto programu je aj rozvoj kultúry, vzdelania, umenia. V súčasnosti venuje naša spoločnosť veľa pozornosti ekonomickým problémom. Úspešný rozvoj národného hospodárstva utvára materiálnu základňu aj pre ďalší rozvoj kultúry a umenia. Treba preto vysoko oceniť úsilie našich pracujúcich, ktoré vynakladajú na splnenie náročných budovateľských úloh. V tomto každodennom rytme života je vlastne skrytý heroizmus pracujúcich más, hodný spisovateľovho a básnikovho pera.

© Vhodné podmienky pre kultúrny rozvoj

Dovoľte mi, vážené súdružky a súdruhovia, aby som v stručnosti charakterizoval doterajšie výsledky a niektoré úlohy v rozvoji kultúry a umenia. Celkový počet pracovníkov v slovenskej socialistickej republike na úseku kultúry sa zvýšil zo 14 057 v roku 1966 na 18 777 v roku 1971 a predpokladáme, že v roku 1975 bude tvoriť 20 835 osôb. V roku 1966 vyšlo 2147 knižných titulov, v roku 1971 2597 a podľa plánu v roku 1975 vyjde 2000 titulov. Prikročilo sa k vydávaniu Zlatého fondu slovenskej literatúry. Kým v roku 1966 bol celkový počet výtlačkov 13 557, v roku 1975 bude tvoriť 10 500. Rýchlo rastie vysielací čas rozhlasu, televízie. Zvyšuje sa návštevnosť kín; rastie počet knižníc a počet výpožičiek.

Bolo by možné uviesť veľa podobných príkladov charakterizujúcich dynamický rozvoj kultúry a umenia a náročné úlohy, ktoré sme si v tomto smere vytýčili. Fakty jednoznačne ukazujú, že uplynulé tri roky, ktoré nás delia od zakladajúceho zjazdu Zväzu slovenských spisovateľov, boli aj rokmi relatívne rýchleho rozvoja kultúry a umenia, a to napriek veľ-

kým kuvičím hlasom a pesimistickým predpovedlam predstaviteľov pravice a protisocialistických sil.

Ako ostro kontrastujú tieto údaje s tými výmyslami, ktoré o našej vlasti neprestajne demagogicky šíria antikomunistické propagandistické centrá v zahraničí Slovensko ešte nikdy v dejinách — napriek všetkým ťažkostiam a nedostatkom — nemalo také podmienky pre rozvoj vzdelania, vedy, kultúry a umenia ako v súčasnosti. Koľko perfídnosti sa skrýva v predajných dušiach pisálkov zdiskreditovanej Slobodnej Európy, predstavujúcej pozostatok obdobia studenej vojny, a im podobných, ktorí jednostaj hovoria o akejsi stagnácii kultúry u nás. Plač nad údajnými ťažkými podmienkami literatúry a umenia je vlastne u týchto ľudí plačom nad rozliatym mliekom a rozbitým hrncom kontrarevolučných zámerov, nad tým, že už nieť možností zneužívať umenie a kultúru v záujme tých tried, ktoré u nás socialistická revolúcia odviala na smetisko dejín a ktorým v zahraničí emigranti Mňačkovho typu slúžia. Avšak fakty sú neúprosné. V Československej socialistickej republike sa slovenská veda, kultúra, vzdelanie a umenie rozvíjajú takým tempom, že nemajú obdobu v našich národných dejinách a sú predmetom našej oprávnenej hrdosti. Mimochodom, všetci dobre vieme, že znevažovanie, prekrúcanie a očierňovanie pozitívnych výsledkov nášho socialistického vývinu bolo a ostáva zákernou politickou zbraňou v rukách našich triednych politických protivníkov, ktorým, pravda, nešlo a nejde o rozvoj kultúry a umenia. Nám nejde ani o nadnesený chvastúnsky pohľad na úspechy, ktoré sme dosiahli, ale o reálne a triezve zhodnotenie výsledkov.

Veľkú úlohu v rozvoji socialistickej literatúry má umelecká kritika. Žiaľ, s jej súčasným stavom nemôžeme byť vôbec spokojní. Akosi pomaly sa zviecháva zo stavu, do ktorého sa dostala v dôsledku totálneho útoku predstaviteľov pravicových a protisocialistických síl v krízovom období. V tomto smere by sa mali aktívnejšie prejaviť pracovníci príslušných katedier vysokých škôl a Ústavu literatúry SAV.

Umením obohacovať budovateľa spoločnosti

Pre všetkých ľudí, občanov našej socialistickej vlasti existuje jedno základné kritérium hodnotenia ich práce spočívajúce v tom, ako dokázali využiť svoje vlohy, schopnosti a vedomosti v prospech rozvoja spoločnosti. Práca spisovateľa a umelca má svoje osobitosti, pokiaľ ide o jej spoločenskú funkciu. Hlavné však je, aby socialistický spisovateľ a umelec obohacoval svojimi dielami súčasného a budúceho budovateľa rozvinutej socialistickej spoločnosti o nové pocity, nálady a myšlienky, aby prispel k formovaniu jeho morálneho a politického profilu, aby urobil jeho život krajším, pluším a bohatším.

V socialistickom umení a literatúre bol a je východiskom pracujúci človek, konkrétny človek v konkrétnej historickej situácii. To, pravda, ostro kontrastuje s tým „odcudzeným" abstraktným človekom mimo času a priestoru, ktorého sa pokúšali poduktorí v nedávnej minulosti prepašovať do literatúry ako hlavného hrdinu socialistických spoločenských podmienok.

Medzi základné úlohy Zväzu slovenských spisovateľov v nastávajúcom období patrí výchova nášho obyvateľstva v duchu vzájomnej spolupatričnosti národov a národností našej vlasti. Základné úlohy, ktoré riešime, sú spoločné pre obe časti našej federácie — Českú i Slovenskú socialistickú republiku. Úspešné plnenie úloh v nastávajúcom období predpokladá úzku spoluprácu nielen českých a slovenských, ale aj maďarských a ukrajinských spisovateľov. Zásada socialistického internacionalizmu ostáva navždy živou zástavou socialistickej literatúry. Medzinárodná dimenzia tohto princípu nás spája v nerozborný celok s ostatnými národmi socialistického spoločenstva, vedeného Sovietskym zväzom. Literatúra a umenie bratských socialistických krajín sú pre nás zdrojom poučenia, inšpirácie. Rozvoj našej vedy, kultúry a umenia je súčastou celkového prúdu ich rozvoja v socialistickej svetovej sústave.

Úlohy, ktoré očakávajú Zväz slovenských spisovateľov v nastávajúcom období, sú iste veľmi náročné a zložité. Dovoľte mi, aby som vyjadril presvedčenie, že slovenskí spisovateľa úspešne zvládnu tieto úlohy a všetok svoj um, talent a majstrovstvo budú venovať ďalšiemu rozvoju našej so[illegible] vlasti, že v pevnej jednote s pracujúcimi nebudú ľutovať sily na splnenie budovateľského programu, vytýčeného XIV. zjazdom KSČ. V mene delegácie ÚV KSČ vám želám veľa nových významných tvorivých úspechov.

PRAVDA, 1. júna 1972, str. 3.

Bolo to pred tromi rokmi, keď sa v Bratislave zišiel prvý, ustanovujúci zjazd Zväzu slovenských spisovateľov, ktorým sa položili organizačné základy samostatného národného zväzu. Tento krok bol jedným z praktických prejavov federatívneho štátoprávneho usporiadania našej vlasti. Bolo to zároveň v ťažkom období politického boja strany proti pravicovým oportunistom, revizionistom, politickým hazardérom a zradcom, ktorí hľadali oporu medzitým aj v umeleckých zväzoch a najmä vo Zväze spisovateľov a jeho tlačových orgánoch.

Uplynuli však tri roky a II. zjazd Zväzu slovenských spisovateľov, ktorý sa konal predvčerom v Bratislave, mohol konštatovať, že očista zväzu a celkový vnútorný konsolidačný proces prebehol úspešne, napriek tomu, že to nebol proces ľahký, že to bol tvrdý boj o uzdravenie zväzového života, o znovuobnovenie skutočne socialistického charakteru tejto spisovateľskej organizácie, o obnovenie jej pravého poslania a postavenia v našej spoločnosti ako inštitúcie ideovo-umeleckej a prísne výberovej.

Je prirodzené, že tento zjazd nemohol vyriešiť všetky problémy. Ani nikto z jeho účastníkov si nemyslí, že nastalo obdobie pokoja. Zjazd začal nové obdobie, obdobie prehlbovania konsolidačných výsledkov, ktoré sa dosiahli za posledné tri roky. To, že socialistické umenie je umenie triedne, že na tomto základe plní svoje nezastupiteľné úlohy vo výchove pracujúcich, že je stranícke a ľudové, je vo vedomí väčšiny tvorcov už opäť zakotvené. Tvorba v tomto duchu bude i v budúcnosti najdôležitejším kritériom angažovanosti umelca. Triednosť umenia je však aj základňou pre ďalšiu diferenciáciu vnútri spisovateľskej obce a zároveň princípom na zjednocovanie sa tvorcov v duchu najpokrokovejších tradícií minulosti, socialistických tradícií vlastnej i spriatelených literatúr i v snahe o ďalší úspešný rozvoj socialistického realizmu.

Orientácia umelcov na tieto otázky tvorby tvorila dôležitú súčasť celého zjazdového rokovania. Nie návrat k prehrám, ale nadväzovanie na úspechy socialisticko-realistickej tvorby v našej literatúre si vytyčuje vo svojom programe Zväz spisovateľov do budúcnosti. Nie je to iste záväzok formálny. Uplynulé roky ukázali, ako značne sa mnohí tvorcovia odchýlili od základných kritérií socialistického realizmu a ako sa tým ochudobnila slovenská literatúra. Dlhoročné spochybňovanie hodnôt, vytvorených na základe tejto metódy, zanechalo hlboké negatívne stopy najmä u mladej spisovateľskej generácie, ktorá ju mala zvládnuť v procese tvorby svojich diel, ktorá sa však často v dôsledku tohto spochybňovania uchyľovala k preberaniu rozličných módnych literárnych smerov a najmä buržoáznych ideologických tendencií, nezlučiteľných s podstatou socializmu a nezodpovedajúcich úsiliam a úspechom, ktoré dosiahol náš ľud pri budovaní socialistickej spoločnosti.

Veď napriek rozličným otrasom a spoločenským krízam vytvorili naši pracujúci nebývalé hodnoty vo všetkých oblastiach života. Pracujúci človek, robotník, roľník, inteligent sa stali skutočnými hrdinami života. Ale okrem niekoľkých úspešných výnimiek a viacerých pokusov nestali sa hrdinami súčasnej literatúry a umenia. Socialistická literatúra a umenie však nebudú existovať bez človeka, ktorý na prvom mieste reprezentuje socialistickú spoločnosť. Je ním pracujúci človek v svojej zložitosti, s chybami a nedostatkami, ale aj pevnou vôľou, životným cieľom, obetavosťou a budovateľským hrdinstvom. Objavovať ho neustále, v nových a nových podobách, nekonečne možných variantoch, vytvoriť živú históriu človeka našich čias, je v možnostiach a schopnostiach našich tvorcov.

Zjazd Zväzu slovenských spisovateľov sa skončil. Hlboko nazrel na minulé obdobie, zhodnotil súčasnú situáciu a načrtol základný program pre prácu zväzu, a teda aj každého jedného svojho člena na budúce obdobie. Bol to zjazd podnetný a vyslovil základné stanovisko slovenskej spisovateľskej obce: plne sa zúčastniť na plnení záverov XIV. zjazdu strany, ktoré vytýčil pre oblasť kultúrnej politiky a celého spoločenského a politického života, zabezpečovať úspešný rozvoj našej socialistickej literatúry, podnecovať všetkých tvorcov k osvojeniu si metódy socialistického realizmu, ktorý je určujúcim prúdom celej našej literatúry.

V. ZABLOUDIL

SMENA, 31. mája 1972, str. 6. 19(121)XV

NA POMOC POLITICKÉMU VZDELÁVANIU MLÁDEŽE

Czechowicz splnil úlohu

Na jeseň roku 1962 prihlásil sa na západonemeckej polícii v Kolíne nad Rynom mladý muž; menoval sa Andrzej Czechowicz a práve sa vracal z turistickej cesty do Veľkej Británie s „úmyslom" nevrátiť sa do vlasti. Nového „milovníka slobody" najskôr umiestnili v tábore pre utečencov v Zindorfe. Nastala štvormesačná krížová cesta výsluchov: na paškál si ho brali predstavitelia všetkých možných výzvedných služieb — americkej, západonemeckej, britskej — a snažili sa vyžmykať z neho údaje, ktoré ich zaujímali.

Po štyroch mesiacoch mal prechodný pobyt v Munsteri a potom prišla „sloboda" s cudzineckým pasom, ktorý dával jedinú možnosť — uživiť sa v britskom hľadkovom oddiele. Napriek tomu mal Czechowicz šťastie: už v tábore s ním nadviazali styk predstavitelia Slobodnej Európy a po mnohých mesiacoch skúšok a preverovania v apríli 1965 vstupoval konečne do budovy na Englische Garten s legitimáciou zamestnanca. Zaradili ho do oddelenia výskumu a analýzy. Pracoval v tomto oddelení šesť rokov, až do marca 1971, kedy dôstojník spravodajskej služby Ministerstva vnútra Poľskej ľudovej republiky kapitán Andrzej Czechowicz sa vrátil do vlasti a na tlačovej konferencii vo Varšave zahraničným spravodajcom i poľským novinárom predložil fakty a dokumenty o činnosti rozhlasovej stanice Slobodná Európa.

Poľský rozviedčik za šesť rokov dokonale spoznal svet emigrantov, zatuchnutú atmosféru Slobodnej Európy, plnú svarov, intríg a denunciácie. Dokonale sa zoznámil so zákulisím mnichovskej centrály, s chodom jej mechanizmu i s postavením a úlohou utečencov. Súbor reportáží a besied, ktoré na základe rozhovorov s kapitánom Czechowiczom napísali poľskí novinári, je aktuálnou výpovedou, očitým svedectvom. Ťažko by sme hľadali zasvätenejšie a hodnovernejšie.

Vzhľadom na pozornosť, ktorú sa sústreďuje na olympijské hry, možno očakávať, že mnichovská centrála nezabudne využiť sústredenie cudzincov a navštev zo socialistických štátov na zvýšenú aktivitu. Považujeme preto za politicky významný čin využiť knihu Kapitán Czechowicz splnil úlohu čo najpohotovejšie, s plným pochopením úloh ofenzívnej propagandy. Knihu Kapitán Czechowicz splnil úlohu vydalo v týchto dnoch nakladateľstvo Naše vojsko. (zp)

PRAVDA, 2. júna 1972, str. 2.

KDE VZIAŤ?

Pracovné sily získavajú podniky náborom, ale aj lanárením, sľubovaním modrého z neba, pokúšajú sa o to aj inzerátmi, presviedčaním, výhodami, dopravou na pracovisko, prideľovaním bytov a kto by vedel vymenovať všetky spôsoby tejto intenzívnej „národohospodárskej" činnosti... Videl som dokonca inzerát, ktorého autor volil metódu líškania sa a privolával nové pracovníčky takto: „Vážené dámy, milé slečny..." Žiaľ, nemám údaje o tom, koľko vážených dám a milých slečien sa prihlásilo na ponúkané pomocné práce v prašnom prostredí.

Pritom každý vie — a kto nevie, tomu to oznamujeme — že iba manipulácia s materiálom viaže na nekvalifikovaných a málo kvalifikovaných prácach 1 300 000 ľudí! Nie v Európe, to iba u nás v Československu. Je nad slnko jasné, že ak chceme získať ďalších pracovníkov do výrobného procesu na produktívne činnosti, musíme uvoľňovať ľudí od manipulácie s materiálom — t. j. mechanizovať tieto práce — a preraďovať, preškoľovať ich na iné potrebné činnosti.

Skladovanie, prevážanie, prinášanie, posunovanie, odnášanie, nakladanie, vykladanie, skladanie, nosenie — to sú všetko názvy z oblasti manipulácie s materiálom. Všetky tieto činnosti však pomôže zmechanizovať, zrýchliť pomerne malé zariadenie nazývané vysokozdvižný vozík. Tie najobľúbenejšie z týchto vozíkov majú na karosérii nápis DESTA, ale nazývajú ich aj zdrobnene „destíček", „destík" a tie najvzácnejšie dokonca zvlášť pre tento účel ozdobujú dievčenskými menami. Nečudo, že ľudia od manipulácie s materiálom majú radi svoje mašinky. Veď sú vzácne. Vo zvolenskej Bučine by také dve-tri desty prijali s otvoreným náručím a dali by im tie najkrásnejšie dievčenské mená, len keby boli. Magnezitári v Lovinobani si chránia staručké vozíky ešte z čias UNRRY, len aby nevypadli, lebo ťažko ich nahradiť... Niet takmer závodu, kde by neprijali s najväčšou radosťou desty. Je ich však stále málo, hoci práve tieto stroje by dokázali to, o čo sa náboroví pracovníci i inzertné oddelenia podnikov tak veľmi a často márne snažia — uvoľniť pracovné sily.

Stačilo by azda podstatne zvýšiť výrobu vysokozdvižných vozíkov v děčínskom závode. Obávam sa však, že na to by tam potrebovali viac pracovných sil. A kde ich vziať?

GEJZA VILČEK

Samozrejme, tie plody sovietsko-amerického týždňa boli dobre pripravené — mesiace a roky tvrdej práce na všetkých úrovniach, vynikajúcej sovietskej diplomacie až po odkaz Leonida Iľjiča Brežnova do Washingtonu po Kissingerovi, o ktorom pred svojím odchodom do Moskvy hovoril Nixon novinárom („... Brežnev vyjadril svoje želanie, aby sa dosiahol určitý pokrok na tejto schôdzke na najvyššej úrovni — nie aby sa len hovorilo, aby sme sa dohodli, že sa nedohodneme, nie aby sme vydávali komuniké, ktoré papierovými frázami zakrýva všetky rozpory — a povedal, že je dôležité urobiť krok vpred. Nepovedal len krôčik, ale krok, a to je významné v stykoch medzi našimi krajinami, pretože tento krok nám povie, kam kráčame...").

Žatva rozumu

MIKULÁŠ ŠIMKO

A predsa až ten týždeň uvádza svetovú politiku do novej polohy: najsilnejšia kapitalistická veľmoc takto, možno povedať dramaticky, potvrdzuje fiasko svojho prakticky dosiaľ jediného variantu „udržania" mieru narastajúcou hrozbou vzájomného zničenia, hlási sa k zásadám mierového spolunažívania s najsilnejšou socialistickou veľmocou a uzatvára s ňou ďalekosiahlu sériu dohôd, ktoré môžu viesť k lepšiemu životu pre národy USA a ZSSR a k lepším vyhliadkam na mier vo svete: dohodu o spoločných akciách vo vesmíre; dohodu o spôsobe spolupráce na ochranu životného prostredia, starostlivosti o zdravie, o spolupráci vo vede a technike; dohodu o prostriedkoch, ktoré majú zabrániť incidentom na otvorenom mori; dohodu o komisii pre rozšírenie obchodu medzi oboma krajinami. A čo je najdôležitejšie: Spojené štáty a Sovietsky zväz robia historický prvý krok k obmedzeniu nukleárnych strategických zbraní: uzatvárajú zmluvu o obmedzení systémov protiraketovej obrany a dočasnú dohodu o niektorých opatreniach na obmedzenie strategických útočných zbraní a vypracúvajú Zásady vzájomných vzťahov medzi ZSSR a USA, ktoré sú akoby manifestom rozumu a dobrej vôle.

Nie je to málo, ak sa aj americký prezident podpisuje pod slová: Sovietsky zväz a Spojené štáty vo svojej politike „budú vychádzať zo spoločného presvedčenia, že v nukleárnom veku nejestvuje iný základ pre udržanie vzťahov medzi nimi okrem mierového spolunažívania" a že „rozdiely v ideológii a spoločenskom zriadení ZSSR a USA nebránia rozvoju normálnych vzťahov medzi nimi, založených na zásadách zvrchovanosti, rovnoprávnosti, nezasahovania do vnútorných záležitostí, a vzájomných výhod".

Nie je to málo preto, že to je fakticky koncepcia, ktorú Sovietsky zväz trpezlivo a húževnato presadzuje do medzinárodných vzťahov už toľké desaťročia.

Je to dosť pre svet, v ktorom napriek rečiam o trojstrannej stratégii a veľmocenskom trojuholníku zostávajú sovietsko-americké vzťahy závažným korektívom strategických a politických vzťahov pre všetky krajiny, a vzhľadom na obrovskú koncentráciu hospodárskej sily a fakt, že v týchto dvoch krajinách je okolo 95 percent všetkého terajšieho raketového a jadrového svetového potenciálu, zostanú tieto vzťahy aj v najbližších rokoch veľmi dôležitým komponentom medzinárodného života.

kých podmínkách jsou metody, formy a prostředky vědeckoateistické výchovy závislé na politickoideologické orientaci církví a církevní politice socialistického státu. Výchovnou činnost v oblasti boje proti náboženství nutno vést především v souladu s hlavním úkolem církevní politiky socialistického státu: narušovat a rozbíjet spojení vykořisťovatelských tříd a jejich zbytků uvnitř země s církevními organizacemi. Propagandistická a výchovná činnost stranických a společenských organizací, stejně jako státních kulturně výchovných a vzdělávacích institucí se musí orientovat na odhalování třídní úlohy náboženství a církví, třídního charakteru náboženského světového názoru a náboženské morálky, na důkazy o tom, jak se „nábožensky" zdůvodňovala a zdůvodňuje „přirozenost" všech vykořisťovatelských společenských systémů minulosti i současnosti. Proto musíme osvětlovat vznik křesťanství, jeho příchod do našich zemí, jeho místo v pokrokových hnutích naší minulosti a ve všech etapách historického vývoje našich zemí. V této oblasti u nás přežívá řada nesprávných názorů o pokrokové úloze náboženství, nepochopení sociálně ekonomické podstaty pokrokových hnutí a jejich náboženského ideologického „hávu". Historická kritika náboženství z marxistických pozic se musí stát součástí naší vědeckoteoretické i propagandistické práce.

Adaptace církví a náboženské ideologie k podmínkám naší socialistické společnosti vyžaduje od nás přesně rozlišovat objektivní úlohu náboženství jako nástroje útlaku lidí od „subjektivní stránky náboženství", tj. souhrnu světonázorové orientace, mravních norem, náboženských cílů a projevů náboženského kultu. Jestliže tuto subjektivní stránku nevidíme nebo podceňujeme, zužuje se boj proti náboženství jen na povrchní, heslovitou kritiku, která chápe náboženství pouze jako výmysl kněží a vykořisťovatelských tříd k ohlupování lidí. Z druhé strany, když podceňujeme nebo necháváme stranou objektivní úlohu náboženství a kritiku náboženského vědomí, cítění a jednání provádíme odtrženě od rozboru sociální funkce náboženství, vzdalujeme se konkrétním sociálně politickým problémům a můžeme sklouznout na neúčinnou platformu protináboženského „osvícenství", před nímž varoval komunisty V. I. Lenin. Nepozornost k „subjektivní stránce náboženství" nahrává naopak administrativním tlakům proti věřícím a avanturistickým snahám vyrovnat se s náboženstvím „jedním rázem". Čím loajálnější vůči socialismu jsou a budou církve, tím dokonalejší a všestrannější musí být všechny naše formy a prostředky ideového a citového působení na věřící občany. Aby vědeckoateistická výchova byla na úrovni požadavků naší doby, je nutno studovat a vysvětlovat tendence přizpůsobování náboženství současnému sociálnímu, vědeckému a mravnímu pokroku a bránit parazitickému zneužívání problémů našeho vývoje. Tím, že sami dáváme pozitivní materialistická řešení nových otázek společenského života, vědy, morálky atd., připravujeme rozum i city věřících k ateistickému chápání těchto otázek a zmenšujeme možnosti vlivů „modernizované" náboženské ideologie na věřící.

Podporou socialistických prvků ve vědomí věřících lidí jim napomáháme přesvědčovat se o omezenosti a nepravdivosti náboženských prvků v jejich vědomí. Většina věřících u nás jsou lidé zapojení svou prací a svým životem do socialistických společenských podmínek. O to se musíme v ateistické výchově a propagandě opírat. Výzvy „moder-

nizovaného" křesťanství, které umožňuje spojovat náboženskou víru s aktivním plněním „pozemských povinností" dokonce v socialismu, musí být pro nás příležitostí k přesvědčování našich věřících o tom, že jejich práce pro socialismus je jejich vlastní zásluhou a zásluhou společenských podmínek reálného socialismu, nikoli zásluhou jejich náboženského vědomí, které se kněží snaží vydávat za „ferment lidského vývoje". Naše výchovná práce musí dělat všemi prostředky všechno pro to, aby věřící pochopili, že jejich účast v budování nového, socialistického života má reálné, pozemské, společensko historické příčiny. Jejich společenská aktivita, založená na rostoucí důvěře ve vlastní síly, nutně musí vést, při citlivě vedené ideologické práci, k oslabování náboženských prvků v jejich vědomí a k definitivnímu rozchodu s nimi.

Tak se možnosti posílení náboženského vlivu na masy pomocí „modernizace" náboženství dají využít k aktivnějšímu a uvědomělejšímu zapojování věřících občanů do výstavby socialistické společnosti a k jejich postupnému rozchodu s náboženstvím. Tak můžeme ideovými prostředky nejlépe obrátit adaptaci církví k socialistickému životu proti církvím samým.

Náboženství v podmínkách socialistické společnosti falešně orientuje věřící v osobním i společenském životě. Zvráceně intepretuje jejich životní potřeby a pocity. Udržuje svým morálním systémem přežitky starých, nekolektivních vztahů mezi lidmi, podporuje přímo i nepřímo individualismus a egoismus v myšlení i jednání. Náboženský světový názor deformuje vědomí i život lidí, omezuje všestranný rozvoj jejich osobnosti, pro který socialismus vytváří stále lepší reálné podmínky. Jejich odraz v socialistických prvcích vědomí u věřících lidí vytváří vhodné podmínky pro jejich přesvědčený přechod k vědeckému světovému názoru. To, že uznávají přetvářející úlohu lidí ve společenském vývoji, to, že si váží soudobé vědy a jejích velkých převratných objevů, svědčí u nich o daleko větší úloze rozumu a rozumového hodnocení. Tím snadněji je může naše komplexní světonázorová výchova, vedená z pozic marxismu-leninismu, zbavit zbytků slepé nerozumné víry, fanatismu a postupně jim otevřít cestu k dobrovolnému přijetí vědeckého názoru na svět.

Aniž bychom oslabovali v naší světonázorové výchově pozornost k přírodovědecké tematice, musíme v ní usilovně a argumentovaně propagovat pozitivní sociální a etické otázky, na které nelze najít uspokojivou odpověď v náboženské ideologii. Světonázorová vědeckoateistická výchova musí být nerozlučně spjata s praktickým posilováním a upevňováním společenských vazeb osobnosti v socialistických kolektivech, s její další společenskou aktivizací a zlepšováním materiálních i duchovních stránek práce a života vůbec. Tak nejlépe přispějeme k základnímu úkolu veškeré naší ideologické práce — k formování uvědomělého socialisticky myslícího a jednajícího člověka, v jehož životě nezbývá místo pro náboženství.

NOVÁ MYSL, zvláštní vydání č. 1/72, únor 1972, str. 135. - 144.